

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗΣ & ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ
ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

ΕΚΘΕΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΚΑΙΝΟΤΟΜΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ

«ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΕΣ ΣΤΗ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗ:
Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΣΤΗ ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ»

ΑΘΗΝΑ, Ιούλιος 2011

ΚΑΙΝΟΤΟΜΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ

**“ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΕΣ ΣΤΗ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗ.
Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΣΤΗ ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ”**

**ΕΚΘΕΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ**

Συντάκτρια της Έκθεσης

Δρ. Φανή Κομσέλη

Σχόλια - παρατηρήσεις

Βασίλης Περιστεράς

Θόδωρος Τσέκος

Η παρούσα Έκθεση Πολιτικής βασίζεται στις τοποθετήσεις και παρεμβάσεις των συμμετεχόντων, όπως κατεγράφησαν στα πρακτικά του εργαστηρίου.

Ευχαριστούμε θερμά όλους τους συμμετέχοντες, ευελπιστώντας στη συνέχιση του διαλόγου.

Πίνακας περιεχομένων

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	5
Executive Summary	6
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	8
1. ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ – ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ	10
1.1. Είδη Διαβούλευσης	11
1.2. Η περίπτωση του orengon.....	13
1.3. Η εμπειρία του orpendemocracy και του Intelligence Greece.....	21
2. ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΟΥΣ.....	23
2.1. Μετατόπιση του ελέγχου.....	23
2.2. Διεύρυνση της συμμετοχής των πολιτών	24
2.3. Crowdsourcing και ζητήματα που απαιτούν εξειδίκευση	25
2.4. Αλλαγή του παραδείγματος άσκησης δημόσιας πολιτικής	26
2.5. Διαβούλευση για τις δημόσιες πολιτικές.....	27
3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΕΡΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗΣ	29
3.1. Περιπτώσεις διαβουλεύσεων στην Ελλάδα.....	29
3.2. Περιπτώσεις διαβουλεύσεων από την παγκόσμια κοινότητα.....	30
3.3. Εργαλεία	31
4. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΠΛΑΤΦΟΡΜΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ και/ή ΟΜΑΔΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΝΕΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ	35
4.1. Πλατφόρμα: ideas.....	35
4.2. Διαφορές σε σχέση με το orengon.	35
4.3 Βασικά ερωτήματα	36
4.4. Προτάσεις	37
4.5. Κριτήρια και προτεινόμενα θέματα ατζέντας.....	39
5. Συμπεράσματα – Προτάσεις	41
5.1. Συμπεράσματα.....	41
5.2. Προκλήσεις και εμπόδια.....	41
5.3. Προτάσεις.....	42
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	45

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Είναι κοινά παραδεκτό ότι τα σύγχρονα προβλήματα διακρίνονται για την πολυπλοκότητα και τον δυναμικό χαρακτήρα τους. Η διερεύνηση των πιθανών λύσεων και η διατύπωση προτάσεων αποτελεί κατά κανόνα μια επίπονη διαδικασία. Προϋποθέτει τη συνεργασία μεγάλου αριθμού παραγόντων με διαφορετικές απόψεις και αντιθετικά συμφέροντα. Υπό το πνεύμα αυτό, η διοργάνωση εργαστηρίων επίλυσης προβλημάτων, ως καινοτόμα δράση που υιοθετείται για πρώτη φορά από το ΕΚΔΔΑ, βρήκε ένθερμους υποστηρικτές. Η λειτουργία του κάθε εργαστηρίου βασίζεται στην ισότιμη συμμετοχή και στη διαβούλευση, για μία πολιτική αιχμής, επιστημόνων, εμπειρογνομόνων, ελλήνων και ξένων, καθώς και στελεχών δημοσίων υπηρεσιών, που μεταφέρουν την εμπειρία και την τεχνογνωσία τους.

*Στο πλαίσιο των ανωτέρων το ΕΚΔΔΑ διοργάνωσε και το εργαστήριο για τις «**Καινοτομίες στη Διαβούλευση: Η συμμετοχή του πολίτη στη λήψη αποφάσεων**» που έγινε στις 14-6-2011. Το ζήτημα αυτό, ειδικά κατά την τρέχουσα περίοδο που διέρχεται η Ελλάδα, είναι κρίσιμο, επίκαιρο και ενδιαφέρον. Η ανοιχτή διαβούλευση για πολιτικές προτάσεις έχει αναδειχθεί ως ένα σημαντικό εργαλείο για την ανάπτυξη της διαφάνειας, την διερεύνηση και εφαρμογή καλύτερων πολιτικών και το σημαντικότερο για τη δημιουργία μιας πιο δυναμικής σχέσης μεταξύ πολίτη και κράτους. Σε πολλές χώρες του κόσμου, όπως και στην Ελλάδα, οι κυβερνήσεις έχουν αναδείξει τη διαδικτυακή διαβούλευση ως νέο μέσο επικοινωνίας και ανοιχτής συζήτησης. Παράλληλα, η ανάπτυξη νέων μορφών επικοινωνίας μέσω blogs ή κοινωνική δικτύωση, έχει δημιουργήσει νέες ευκαιρίες για διαβούλευση που η δημόσια διοίκηση οφείλει να αξιοποιήσει. Όλοι οι συμμετέχοντες εύχονται και ελπίζουν οι προτάσεις που κατέθεσαν να είναι χρήσιμες για την ανάπτυξη του δημόσιου διαλόγου στην δημόσια διοίκηση.*

Ιδιαίτερες ευχαριστίες εκφράζονται σε όλους τους συμμετέχοντες, οι οποίοι με προθυμία και εξαιρετικό ενδιαφέρον, συνέβαλαν ουσιαστικά στο εργαστήριο για τις Καινοτομίες στη Διαβούλευση. Ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλουμε επίσης να απευθύνουμε στα στελέχη του ΕΚΔΔΑ που με μόχθο, αγωνία, άοκνη προσπάθεια αγκάλιασαν και στήριξαν με άψογο επαγγελματισμό αυτήν την προσπάθεια.

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

ΝΙΚΟΣ Γ. ΓΕΩΡΓΑΡΑΚΗΣ

Executive Summary

Open deliberation for the submission of policy suggestions contributes to the development of transparency and the design of better policies, while simultaneously facilitates the dynamic relationship between interest groups and the state, thus elevating the relationship between citizens and the state.

As a necessary element of a participatory democracy, open deliberation embraces and integrates citizen opinion and requests, as well as those made by social institutions, in the decision-making process; the Prime Minister entered it into the country's public agenda. Similar inquiries have been taking place in a number of other European countries, as well as the European Union itself, which functions based on a constant deliberation process.

The conditions faced by the country today along with the escalation of the public debt crisis, the international market pressures, the reactions to the efforts put forth towards the consolidation and promotion of necessary reforms, make it so that we do not have the ideal political climate for the exploration and establishment of new deliberation methods. Today's torments should not inhibit us from preparing for tomorrow. We must all contribute to bringing to the forefront open deliberation, in which responsible and informed citizens will participate, because problems can only be solved through deliberation.

The ***objective*** of the workshop, "Innovation in Deliberation: the participation of citizens in decision making", was to approach and explore a Deliberation system, that:

- ✓ Will facilitate citizen's communication with public institutions
- ✓ Will explore the cycle of participants in open deliberation and
- ✓ Will effectively manage the proposals submitted to open deliberation.

The ***expected benefits*** of the workshop were the submission of proposals for the application of innovative procedures in Deliberation and the adoption of good practices.

The ***topics***, which were the subjects of the workshop, were the following:

- ✓ Current situation – Tools' evaluation
- ✓ Mobilize and expand citizen's role in Deliberation
- ✓ Effective Management of Deliberation
- ✓ Presentation of a platform in which citizens or groups of citizens participate with ideas and opinions in the formation of new policies

The preparation and organization of the workshop for innovation in Deliberation, as well as the selection of speakers and participants was the responsibility of the Organizing and Scientific Support Committee, coordinated by Dr. Fani Komseli, scientific Advisor at the Institute of

Training of the **Greek National Center for Public Administration¹ (EKDDA)** and its' members:

- ✓ **Stathis Panayiotopoulos**, President of Information Society, Executive of the General-Secretariat of Information Systems,
- ✓ **Christina Anna Kontou**, member of the Communication Planning Unit
- ✓ **Olga Banteka**, executive at the Institute of Training of the Greek National Center for Public Administration

Participants at the innovative workshop for Deliberation included government executives, organization and civil society representatives and Greek and foreign experts. The participants expressed their opinions, comments and suggestions based on the questions asked regarding the topic of deliberation in an open conversation, in a way that ensured equality for all participants.

The discussion was guided by the conclusions regarding current tools of deliberations and the adoption of proposed applications of innovations in deliberation.

This Policy Report was prepared based on:

- ✓ The outline of the workshop,
- ✓ The questions asked – which were available to the participants prior to the commencement of the workshop, and mainly,
- ✓ The participants' recorded opinions and proposals

The *objective of this essay* is to:

1. Present the current situation in Deliberation in Greece
2. Present the evaluation of existing tools (opengov.)
3. Submit proposals for the way to activate and expand citizen participation in the deliberation process, starting with the experience in Greece and abroad
4. Submit proposal for the effective management of this deliberation with the use of new technologies
5. Submit proposals regarding the creation of a platform for the participation of citizens or/and groups of citizens with ideas and opinions for the formation of new policies.

---

¹ Decision of the General Secretary of the Greek National Center for Public Administration 6093/6.6.11

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ανοιχτή διαβούλευση για την κατάθεση πολιτικών προτάσεων συμβάλλει στην ανάπτυξη της διαφάνειας και στον σχεδιασμό καλύτερων πολιτικών, δημιουργώντας ταυτόχρονα μια δυναμική σχέση μεταξύ ομάδων συμφερόντων και κράτους και αναβαθμίζοντας τη σχέση πολίτη - κράτους.

Η ανοιχτή δημόσια διαβούλευση ως απαραίτητο στοιχείο μιας συμμετοχικής δημοκρατίας, που αφουγκράζεται και ενσωματώνει τις απόψεις και τα αιτήματα πολιτών και κοινωνικών φορέων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, συνδέθηκε και μπήκε στη δημόσια ατζέντα στη χώρα μας πρόσφατα από τον σημερινό Πρωθυπουργό. Ανάλογες αναζητήσεις γίνονται και σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες εδώ και αρκετά χρόνια, αλλά και στην ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση, η λειτουργία της οποίας βασίζεται πλέον σε μία διαρκή διαδικασία διαβούλευσης.

Οι συνθήκες που αντιμετωπίζει σήμερα η χώρα μας με την κλιμάκωση της κρίσης δημόσιου χρέους, των ασφυκτικών πιέσεων των διεθνών αγορών, τις αντιδράσεις στη προσπάθεια δημοσιονομικής εξυγίανσης και προώθησης των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων, δεν είναι ασφαλώς ιδανικές για την διερεύνηση και καθιέρωση νέων μεθόδων και διαδικασιών διαβούλευσης. Οι οδύνες του σήμερα όμως δεν πρέπει να μας εμποδίζουν να προετοιμάζουμε το αύριο. Πρέπει όλοι να συμβάλλουμε στην αναβάθμιση ενός δημόσιου διαλόγου, στον οποίο θα συμμετέχουν υπεύθυνοι και ενημερωμένοι πολίτες γιατί τα προβλήματα λύνονται με διάλογο.

Στόχος του εργαστηρίου για τις Καινοτομίες στη Διαβούλευση ήταν να προσεγγίσει και να διερευνήσει ένα σύστημα Διαβούλευσης, που:

- θα διευκολύνει την επικοινωνία της κοινωνίας με τους φορείς του δημοσίου
- θα διευρύνει τον κύκλο των συμμετεχόντων στην ανοιχτή διαβούλευση και
- θα διαχειρίζεται αποτελεσματικά τις προτάσεις που κατατίθενται στον δημόσιο διάλογο.

Προσδοκώμενο όφελος από το εργαστήριο ήταν η κατάθεση προτάσεων για την εφαρμογή καινοτόμων διαδικασιών στη Διαβούλευση και η υιοθέτηση καλών πρακτικών.

Οι **θεματικές ενότητες**, οι οποίες απετέλεσαν αντικείμενο εργαστηρίου, ήταν οι ακόλουθες:

- Υφιστάμενη κατάσταση-Αξιολόγηση εργαλείων
- Ενεργοποίηση και διεύρυνση του ρόλου των πολιτών στη Διαβούλευση
- Αποτελεσματική Διαχείριση της Διαβούλευσης
- Παρουσίαση πλατφόρμας για τη συμμετοχή των πολιτών ή ομάδων πολιτών με ιδέες και απόψεις για τη διαμόρφωση νέων πολιτικών

Την προετοιμασία και την οργάνωση των εργαστηρίου για τις καινοτομίες στη Διαβούλευση, καθώς και την επιλογή εισηγητών και συμμετεχόντων είχε η **Επιτροπή Οργανωτικής και**

Επιστημονικής Υποστήριξης² με συντονίστρια τη Δρα Φανή Κομσέλη, Σύμβουλο επιστημονικού έργου του Ινστιτούτου Επιμόρφωσης του ΕΚΔΔΑ και μέλη τους:

- Στάθη Παναγιωτόπουλο, Πρόεδρος της ΚτΠ, Στέλεχος της Γενικής Γραμματείας Πληροφοριακών Συστημάτων,
- Χριστίνα Άννα Κόντου, Συνεργάτη στην Μονάδα επικοινωνιακού σχεδιασμού
- Όλγα Μπαντέκα, Στέλεχος ΙΝ.ΕΠ/ΕΚΔΔΑ

Στο καινοτόμο εργαστήριο για την Διαβούλευση συμμετείχαν κυβερνητικά στελέχη, εκπρόσωποι φορέων και της κοινωνίας των πολιτών, Έλληνες και ξένοι εμπειρογνώμονες. Οι συμμετέχοντες διατύπωσαν τις απόψεις, παρατηρήσεις και προτάσεις τους με βάση τα ερωτήματα που τέθηκαν σχετικά με το θέμα της διαβούλευσης σε μία ανοιχτή συζήτηση, κατά τρόπο που διασφάλιζε την ισότιμη έκφραση των απόψεων όλων των συμμετεχόντων. Γνώμονας στην συζήτηση ήταν η εξαγωγή συμπερασμάτων για τα υφιστάμενα εργαλεία διαβούλευσης και η υιοθέτηση προτάσεων για εφαρμογή καινοτομιών στην διαβούλευση.

Η παρούσα Έκθεση Πολιτικής εκπονήθηκε με βάση:

- το περίγραμμα του εργαστηρίου,
- τα ερωτήματα που είχαν τεθεί - τα οποία είχαν στη διάθεσή τους οι συμμετέχοντες πριν την υλοποίηση του εργαστηρίου και κυρίως,
- τις τοποθετήσεις και προτάσεις των συμμετεχόντων στο εργαστήριο που απομαγνητοφωνήθηκαν.

Στόχος της παρόντος πονήματος είναι:

- Η παρουσίαση της υφιστάμενης κατάστασης στην Διαβούλευση στην Ελλάδα
- Η παρουσίαση της αξιολόγησης των υφιστάμενων εργαλείων (open.gov.)
- Η κατάθεση προτάσεων για τους τρόπους ενεργοποίησης και διεύρυνσης της συμμετοχής των πολιτών στην διαδικασία της διαβούλευσης, με αφετηρία την εμπειρία στην Ελλάδα και στο εξωτερικό
- Η κατάθεση προτάσεων για αποτελεσματικότερη διαχείριση της διαβούλευσης με τη χρήση των νέων τεχνολογιών
- Η κατάθεση προτάσεων σχετικά με την δημιουργία πλατφόρμας για την συμμετοχή των πολιτών ή ομάδων πολιτών με ιδέες και απόψεις για την διαμόρφωση νέων πολιτικών.

---

² Απόφαση Γενικού Γραμματέα ΕΚΔΔΑ 6093/6.6.11

1. ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ – ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ

Η δημόσια διαβούλευση, αποτελεί μια προσπάθεια βελτίωσης της διεπαφής (interface) μεταξύ του πολιτικού συστήματος και της κοινωνίας, προκειμένου να εξασφαλιστεί καλύτερη επικοινωνία και συμμετοχή της δεύτερης στη φάση διαμόρφωσης δημόσιας πολιτικής. Σε πολλές χώρες του κόσμου, αλλά και σε ενώσεις κρατών όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, η διαβούλευση εισάγεται σαν σημαντικό εργαλείο στην παραγωγή πολιτικών και συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό στην εξασφάλιση ενός πιο συμμετοχικού τρόπου λήψης αποφάσεων.

Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι η δημόσια διαβούλευση είναι ενσωματωμένη στις πολιτικές πρακτικές των διαφόρων κρατών σε διαφορετικό βαθμό και με διαφορετικό τρόπο. Έτσι για παράδειγμα, οι αγγλοσαξονικές χώρες φαίνεται να έχουν μια μεγαλύτερη εμπειρία στη χρήση αυτού του εργαλείου από άλλες κεντρο- ή νοτιο-ευρωπαϊκές χώρες. Είναι επίσης ενδιαφέρον να επισημανθεί εδώ ότι η δημόσια διαβούλευση ειδικά σε αυτές τις πρώτες χώρες έχει μια μακρά ιστορία, κατά πολύ προγενέστερη του διαδικτύου και των ηλεκτρονικών διαβουλεύσεων, που σήμερα αποτελούν και το κύριο – αν όχι κι αποκλειστικό - αντικείμενο συζήτησης.

Στην Ελλάδα, η πρακτική της δημόσιας διαβούλευσης ήταν μέχρι πρόσφατα ιδιαίτερα περιορισμένη. Η πρώτη και πλέον σοβαρή προσπάθεια γίνεται τα τελευταία χρόνια, και πιο συγκεκριμένα από τον Οκτώβριο του 2009 με την έναρξη λειτουργίας της πλατφόρμας ηλεκτρονικής, συμμετοχικής διαβούλευσης opengov.gr. Μέσω του opengov.gr έχει αναδειχθεί **η διαδικτυακή διαβούλευση** ως νέο μέσο επικοινωνίας και ανοιχτής συζήτησης στα θέματα σχεδιασμού και εφαρμογής δημόσιων πολιτικών. Οι διαβουλεύσεις στο opengov.gr στην συντριπτική τους πλειοψηφία αποτελούν προ-νομοθετικές διαβουλεύσεις, ήτοι διαβουλεύσεις επί συγκεκριμένων προτάσεων νόμων. Η έννοια της προ-νομοθετικής διαδικασίας (pre-legislative consultation) θα πρέπει να εκληφθεί με τη διασταλτική έννοια του όρου, καθώς μπορεί να αφορά διαβουλεύσεις όχι μόνο σε σχέδια νόμων αλλά και σχετικά με οποιασδήποτε άλλη κανονιστική απόφαση της διοίκησης σε όλα τα διοικητικά επίπεδα, (πχ κεντρική διοίκηση, περιφέρειες, δήμους).

Παράλληλα, η ανάπτυξη νέων μορφών διαδικτυακής επικοινωνίας, κυρίως μέσα από τα εργαλεία του Web 2.0 (πχ blogs, σελίδες κοινωνικής δικτύωσης), αλλά και η μαζική χρήση αυτών των εργαλείων ειδικά από τις νεότερες γενεές, έχουν δημιουργήσει νέες ευκαιρίες αλλά και προκλήσεις για το πώς, που και με ποια μορφή λαμβάνει χώρα η διαβούλευση.

Αρχικές προσεγγίσεις ήθελαν μια κεντρική πλατφόρμα, ελεγχόμενη από δημόσιους φορείς να αποτελεί το «θεσμοθετημένο» χώρο (αλλά και μονοπώλιο) δημόσιας διαβούλευσης. Πρόσφατα, πιο ανοικτές προσεγγίσεις συνειδητοποιούν ότι δημόσια διαβούλευση επί των πολιτικών συμβαίνει στην πραγματικότητα καθημερινά και συνεχώς, σε χιλιάδες τοποθεσίες στο διαδίκτυο,

σε προσωπικά blogs, σε mailing lists, forums, ιστοσελίδες που μπορεί να ανήκουν σε ΜΚΟ ή και σε απλούς πολίτες.

Ζητούμενο λοιπόν δεν είναι μόνο η δημιουργία κεντρικά ελεγχόμενων πλατφορμών με αυξημένες λειτουργίες υποστήριξης της δημόσιας διαβούλευσης, αλλά εν γένει η βελτίωση της ικανότητας του πολιτικού συστήματος να «αισθάνεται» την άποψη της κοινωνίας, όπως αυτή εκφράζεται ελεύθερα και χωρίς κανένα ενδοιασμό στο διαδίκτυο, όχι μόνο σε προκαθορισμένους για αυτόν το σκοπό δημόσιους τόπους (websites), αλλά και εκτός αυτών σε ιδιωτικά sites.

1.1. Είδη Διαβούλευσης

Λαμβάνοντας υπόψη βασικά μοντέλα ανάλυσης δημόσιας πολιτικής, μπορούμε να διαχωρίσουμε τρία βασικά είδη διαβούλευσης ως προς τον χρόνο που η διαβούλευση ενεργοποιείται στον κύκλο ζωής μιας δημόσιας πολιτικής, αλλά και των αποτελεσμάτων που επιδιώκουμε να έχουμε κάθε φορά από τη διαβούλευση.

α. Διαβούλευση για τον ορισμό του προβλήματος (agenda setting):

Το πρώτο είδος διαβούλευσης αφορά περιπτώσεις που το πολιτικό σύστημα λαμβάνει από την κοινωνία απόψεις σχετικά με τα **θέματα που θα πρέπει να αποτελέσουν πεδίο δράσης του κράτους**, δηλαδή άσκησης δημόσιας πολιτικής. Οι πολίτες σε αυτού του είδους διαβούλευσης μπορούν να αξιολογούν, ή ιεραρχούν τη σπουδαιότητα των θεμάτων που στην συνέχεια θα εγγραφούν (ή όχι) στην πολιτική ατζέντα δράσης. Η διαβούλευση επικεντρώνεται στο πεδίο του προβλήματος (problem space) και οι πολίτες συνεισφέρουν στο να δομηθεί και να διατυπωθεί με σαφήνεια το πρόβλημα που θα πρέπει να κινητοποιήσει μια δημόσια πολιτική. Είναι σαφές ότι σε αυτές τις περιπτώσεις δεν υπάρχουν συζητήσεις επί σχεδίου νόμου, αλλά κυρίως ερωτήσεις οι οποίες δημιουργούν πληθώρα απόψεων και αποτύπωση στάσεων. Τα “γενεσιουργά ερωτήματα” (triggering questions), ήτοι τα ερωτήματα εκείνα οι απαντήσεις επί των οποίων θα οριοθετήσουν το πεδίο του προβλήματος ή της ευκαιρίας, είναι εκείνα που θα προσδιορίσουν τα πιθανά διακυβεύματα, τις επιδιώξεις των μετόχων (stakeholders), τους τρόπους αντιμετώπισης, τους αναγκαίους πόρους κλπ. Μέσω αυτής λοιπόν της διαβούλευσης ορίζεται στην πραγματικότητα το πρόβλημα, το οποίο θα απασχολήσει στη συνέχεια μια νομοθετική διαδικασία ή μία πολιτική διαδικασία.

Κρίσιμα ζητήματα για το είδος αυτό της διαβούλευσης είναι θέματα όπως:

- το ποιος θα εκκινήσει αυτή τη διαδικασία και θα έχει την οργανωτική ευθύνη,
- πώς θα διεξαχθεί η διαβούλευση, ποια διαδικασία θα ακολουθηθεί (πχ ψηφοφορία επί λίστας πιθανών θεμάτων ή με ανοιχτές προτάσεις),
- με τι μέσα θα υλοποιηθεί (πχ ηλεκτρονικά, συναντήσεις, άλλα),
- είδος των ερωτήσεων ανοιχτές, κλειστές

- ποιος θα συμμετέχει (πχ κοινό, εμπειρογνώμονες, σύστημα που συνδυάζει και τους δυο).

β. Δεύτερο είδος είναι η Διαβούλευση επί της λύσης του προβλήματος. Σε αυτήν την περίπτωση το πολιτικό σύστημα λαμβάνει από την κοινωνία απόψεις για το ΠΩΣ θα λυθεί ένα συγκεκριμένο πρόβλημα που είναι ήδη εγγεγραμμένο στην ατζέντα. Το πιο συνηθισμένο είδος εδώ είναι η προ-νομοθετική διαβούλευση³. Είναι η πλειοψηφία των διαβουλεύσεων που έλαβαν χώρα στο οργάνο. και αφορά το **design** της λύσης, όταν πλέον συζητούνται συγκεκριμένες προτάσεις για τη λύση του προβλήματος. **Χαρακτηριστικά** της προ-νομοθετικής διαβούλευσης είναι τα παρακάτω:

1. Υπάρχει ήδη **επεξεργασμένο** κείμενο περιγραφής της λύσης με νομική (σχέδιο νόμου) και πολιτική (αιτιολογική έκθεση) έννοια.
2. Απαιτείται ένα **ελάχιστο επίπεδο εξοικείωσης του κοινού με τη νομική γλώσσα**. Αυτό πολλές φορές μπορεί να αποκλείει σημαντικές ομάδες πληθυσμού.
3. Το **brainstorming** και η **αναμενόμενη συνεισφορά των συμμετεχόντων** στη διαβούλευση είναι πολύ **πιο εστιασμένη**, γιατί το κείμενο κατευθύνει το κοινό να σκεφτεί με ένα συγκεκριμένο τρόπο, που είναι προκαθορισμένος, ενώ μπορεί να του ζητηθεί αν συμφωνεί, αν διαφωνεί, να διατυπώσει επιχειρήματα, αντεπιχειρήματα, κτλ.

γ. Το τρίτο είδος διαβούλευσης αφορά τις εκτιμήσεις της κοινωνίας για το πώς οι λύσεις που έχουν υιοθετηθεί στην προηγούμενη φάση εφαρμόζονται στην πράξη. Καθώς στην περίπτωση αυτή πρόκειται για αξιολόγηση δημόσιων πολιτικών, συχνά αυτή η διαβούλευση (αμφίδρομη επικοινωνία πολιτικού συστήματος – κοινωνίας) δεν εκλαμβάνεται ως τέτοια, αλλά ως ανάδραση της κοινωνίας για τις παρεχόμενες υπηρεσίες, πολιτικές, κτλ.

Η φάση της πολιτικής διαδικασίας κατά την οποία θέλουμε να εφαρμοστεί η διαβούλευση καθορίζει και τις επί μέρους παραμέτρους εκτέλεσής της (π.χ. ποιοι θα είναι εμπλεκόμενοι, με ποιο τρόπο θα εμπλακούν).

Διαβούλευση για τον ορισμό του προβλήματος (agenda setting)	Συνεισφορά των πολιτών στον ορισμό του προβλήματος
Διαβούλευση επί της λύσης του προβλήματος	Συνεισφορά των πολιτών στον ορισμό της λύσης

³ Δε θα πρέπει να αποκλειστούν διαβουλεύσεις που γίνονται σε λιγότερο «έτοιμα» κείμενα (π.χ. μια διαβούλευση με αφετηρία μια ερώτηση, όπως: «Ποια πιστεύετε ότι θα έπρεπε να είναι η πολιτική ιθαγένειας σε μετανάστες με πολύ υψηλό μορφωτικό επίπεδο;»).

<p>Διαβούλευση που αφορά τις εκτιμήσεις της κοινωνίας για το πώς οι λύσεις που έχουν υιοθετηθεί στην προηγούμενη φάση εφαρμόζονται στην πράξη</p>	<p>Συνεισφορά των πολιτών στην αξιολόγηση των εκτελούμενων πολιτικών (αποφασισμένων) λύσεων</p>
---	---

1.2. Η περίπτωση του opengov

Το opengov είναι αναμφίβολα μία ελληνική πρακτική ηλεκτρονικής δημόσιας διαβούλευσης που μπορεί να παρουσιαστεί ως καινοτομία διεθνώς. Έχει διανύσει ήδη 20 μήνες αφού η λειτουργία του ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 2009. Από τον Οκτώβριο του 2009 μέχρι σήμερα έχουν πραγματοποιηθεί 153 διαβουλεύσεις από 14 Υπουργεία και από το ίδιο το opengov. Συνολικά υπάρχουν 67.929 σχόλια. 4.5 περίπου εκατομμύρια επισκέψεις. Από το σύνολο των 17 Υπουργείων μόνο δύο δεν έχουν πραγματοποιήσει διαβούλευση και αυτά είναι το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας και το Υπουργείο Εξωτερικών.⁴

1.2.1. Μέθοδος λειτουργίας του opengov

Κάθε Υπουργείο έχει μία on line πλατφόρμα διαβούλευσης, η οποία έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

- Πολύ απλό και φιλικό περιβάλλον χρήσης που μοιάζει με blog.
- Ο σχολιασμός γίνεται είτε ανά άρθρο, είτε ανά παράγραφο, είτε ανά ερώτημα, ανάλογα με το είδος της διαβούλευσης.
- Δεν απαιτείται κάποια εγγραφή για να σχολιάσει ο χρήστης γιατί είναι πάρα πολύ χαμηλό το όριο της εισόδου της συμμετοχής για να ευνοείται η συμμετοχή
- Τα πιο πρόσφατα σχόλια των πολιτών εμφανίζονται πρώτα.
- Οι συμμετέχοντες έχουν την δυνατότητα να αξιολογήσουν τις απόψεις άλλων θετικά η αρνητικά με ένα κλικ.
- Σε κάθε διαβούλευση αναφέρεται ο σκοπός και η διάρκειά της και υπάρχουν και κάποια εργαλεία άμεσης διάχυσης της διαβούλευσης στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

1.2.2. Καλές πρακτικές στο opengov

Κατά την διάρκεια των 20 μηνών λειτουργίας έχουν καταγραφεί από την Ομάδα Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης κάποιες καλές πρακτικές.

Η διαβούλευση με απαντήσεις στις ερωτήσεις. Χρησιμοποιείται σε προ νομοθετικό στάδιο και στόχος της είναι η συλλογή ιδεών και προτάσεων. Αποτελείται από μία σειρά

⁴ Τα πλέον πρόσφατα στατιστικά του opengov είναι διαθέσιμα στην ιστοσελίδα: http://www.opengov.gr/home/?page_id=284

από στοχευμένα ερωτήματα σε πολύ συγκεκριμένα θέματα. Οι συμμετέχοντες καλούνται να απαντήσουν δίνοντας τις λύσεις και τις προτάσεις που οι ίδιοι έχουν. Τα συμπεράσματα της διαβούλευσης, δηλαδή το προϊόν που θα βγει από αυτή τη διαδικασία διαβούλευσης είναι η βάση για το επόμενο στάδιο, για μία επόμενη φάση, που είναι η σύνταξη του σχεδίου νόμου.

Παράδειγμα του τύπου διαβούλευσης με απαντήσεις στις ερωτήσεις

Θέμα: Φορολογικό νομοσχέδιο

Έναρξη: Νοέμβριος του 2009 από τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Οικονομικών

Κατάθεση νομοσχεδίου προς συζήτηση και ψήφιση στη Βουλή: Μάρτιος του 2010

Προετοιμασία διαβούλευσης: 1 μήνας

Ερωτήσεις: 26 ερωτήσεις πάρα πολύ συγκεκριμένες και ενταγμένες σε επί μέρους θεματικές.

Σε πολλές ερωτήσεις υπήρχαν λέξεις, links σε βοηθητικό υλικό και είχαν τρία στάδια.

Πρώτο στάδιο: Ερωτήσεις – απαντήσεις – συμπεράσματα

Δεύτερο στάδιο: Διαβούλευση με φορείς, με τους stakeholders και

Τρίτο στάδιο: Διαβούλευση επί του σχεδίου νόμου.⁵

Ποσότητα συμμετοχής: 1.500 σχόλια που χαρακτηρίζονται από εξειδίκευση και ποιότητα.

Παρακολούθηση: Ομάδες διαβούλευσης του αρμόδιου Υπουργείου που παρακολουθούσαν την διαβούλευση σε καθημερινή βάση και αποδελτίωναν τα σχόλια.

Επιπλέον στοιχεία: Η συζήτηση μεταφέρθηκε σε forum λογιστών, σε forum φοροτεχνικών, σε διαδικτυακά forum, η ίδια on line διαβούλευση μεταφέρθηκε παράλληλα σε άλλα περιβάλλοντα δικτυακά και έγινε εκεί με πολύ πιο εξειδικευμένους όρους μεταξύ αυτών των ομάδων. Επίσης, τα media για πρώτη φορά χρησιμοποιούσαν αυτούσιες αναφορές στα σχόλια των πολιτών, τα οποία παρουσιάστηκαν σε κάρτες με εισαγωγικά και τα σχόλια αυτά καθοδηγούσαν τη σχετική συζήτηση στα ΜΜΕ.

Εσωτερική διαβούλευση, η οποία πραγματοποιείται όταν ένα σχέδιο νόμου είναι σημαντικό και απαιτείται η γνώμη των επαϊόντων πριν τη διαμόρφωση του σχεδίου νόμου, πριν ακόμα τεθεί προς διαβούλευση και πριν περάσει και από το Υπουργικό Συμβούλιο.

Στην περίπτωση αυτή χρησιμοποιείται το ίδιο web site το οποίο χρησιμοποιείται και για τις άλλες διαβουλεύσεις, η πρόσβαση στην περίπτωση αυτή γίνεται με κάποιους κωδικούς χρήσης.

---

⁵ Λεπτομέρειες για την διαβούλευση αυτή και τα επί μέρους χαρακτηριστικά της στα Απομαγνητοφωνημένα Πρακτικά και την παρουσίαση του κ. Μελίδη.

Η συγκεκριμένη πρακτική εφαρμόστηκε από το Υπουργείο Εσωτερικών για το νομοσχέδιο για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση ο Υπουργός και οι συντάκτες του νομοσχεδίου κάλεσαν μία ομάδα από 15 εμπειρογνώμονες, διανεμήθηκαν κωδικοί και ζητήθηκαν τα σχόλια τους πριν τη διαμόρφωσή του.

Η Δημόσια διαβούλευση σε σχέδιο νόμου ή Προεδρικό Διάταγμα είναι επίσης μια καλή πρακτική και η πιο συνήθης μορφή διαβούλευσης. Στην διαδικασία της δημόσιας διαβούλευσης δίνεται η δυνατότητα στους πολίτες να καταθέσουν σχόλια για κάθε άρθρο ή συνολικά για το σχέδιο νόμου ή το προεδρικό διάταγμα. Στην περίπτωση αυτή, εκτός από το υπό διαβούλευση κείμενο, αναρτάται συνοδευτικό ενημερωτικό υλικό, σχετική νομοθεσία, καθώς και οι θέσεις των εμπλεκόμενων φορέων. Με την ολοκλήρωση της διαβούλευσης αναρτώνται, εκτός από το τελικό κείμενο και την έκθεση συμπερασμάτων επί της διαβούλευσης, σε κάποιες περιπτώσεις οι θέσεις των stakeholders και των συνδικαλιστικών φορέων.

1.2.3. Η κατάσταση κάθε διαβούλευσης περνάει από **τρία διαδοχικά στάδια**.

- Σε **πρώτη φάση η διαβούλευση**, όπως είναι αυτονόητο, είναι **ανοιχτή σε σχολιασμό** για όλο το διάστημα το οποίο έχει οριστεί από την αρχή.
- Σε ένα **δεύτερο στάδιο** η διαβούλευση είναι προς επεξεργασία και **παύει να είναι ανοιχτή προς σχολιασμό**. Στο στάδιο αυτό, το τελικό νομοσχέδιο δεν έχει έρθει προς ψήφιση στη Βουλή και σε αυτή τη φάση οι ομάδες διαβούλευσης επεξεργάζονται τα συμπεράσματα.
- Σε ένα **τρίτο στάδιο** θεωρείται ότι η διαβούλευση **έχει ολοκληρωθεί** όταν πλέον έχει αναρτηθεί στην ιστοσελίδα ο ψηφισμένος νόμος από τη Βουλή και η έκθεση συμπερασμάτων επί της διαβούλευσης.

Στον ιστοχώρο απεικονίζονται με διαφορετικό χρώμα αυτές οι διαφορετικές φάσεις της διαβούλευσης.

1.2.4. Από την παγκόσμια πρακτική έχουν διαμορφωθεί καλές πρακτικές και παρατίθενται **στοιχεία που κάνουν μια δημόσια διαβούλευση επιτυχημένη**.

1. **Επιλογή και προσαρμογή της μεθόδου διαβούλευσης**.⁶ Η μεθοδολογία πρέπει να προσαρμοστεί στις ανάγκες του Οργανισμού που πραγματοποιεί τη διαβούλευση.
2. **Επιλογή χρονικής διάρκειας**. Πρέπει να επιλέγεται χρονική διάρκεια η οποία να ευνοεί την απρόσκοπτη συμμετοχή.⁷

---

⁶ Π.χ. ένα νομοσχέδιο το οποίο έχει προετοιμαστεί, θα σχολιαστεί κατά άρθρον ή η συζήτηση είναι πριν από το νομοθετικό στάδιο οπότε πρέπει να τεθούν κάποια ερωτήματα για να απαντήσει το κοινό;

3. **Συνοδευτικό ενημερωτικό υλικό**, το οποίο περιγράφει το πλαίσιο της διαβούλευσης και είναι γραμμένο σε προσιτή γλώσσα, έτσι ώστε να δίνεται η δυνατότητα συμμετοχής σε όλους τους πολίτες που δεν διαθέτουν νομικές γνώσεις καθώς και το ίδιο υπόβαθρο, μπορούν όμως να προσκομίσουν στη διαβούλευση την εμπειρία τους.
4. **Δημοσιότητα**. Πρέπει να υπάρχει επαρκής και πολυκαναλική δημοσιότητα, τόσο σε παραδοσιακά μέσα όσο και σε διαδικτυακά.
5. **Σαφήνεια** όρων χρήσης και συμμετοχής, γιατί κατά την διαδικασία της διαβούλευσης ασκούνται κάποια δικαιώματα, περιορίζονται κάποια άλλα και το πλαίσιο συμμετοχής πρέπει να είναι σαφές και καθορισμένο από την αρχή.
6. **Μετριασμός των σχολίων**, το λεγόμενο moderation, σύμφωνα με τους όρους χρήσης και τακτικής έγκρισης σχολίων.
7. **Διάδραση με το δημότη, με τον πολίτη**, να μην αισθάνεται ο πολίτης ότι λέει «τη γνώμη στον τοίχο». Δηλαδή, να υπάρχει επίσημη online συμμετοχή στη διαβούλευση, η οποία να είναι συχνή, συστηματική και με στόχο να ρυθμίζει και να ανατροφοδοτεί τη συζήτηση.
8. **Τελικό προϊόν της διαβούλευσης**. Μια σύνταξη αναφοράς με τα συμπεράσματά της, ώστε να κατανοούν οι συμμετέχοντες τι έγινε η συμμετοχή τους.
9. **Ανάρτηση τελικής απόφασης**, ο τελικός νόμος όπως προέκυψε μέσα από τη διαδικασία
10. **Μηχανισμός** συνεχούς αξιολόγησης, ελέγχου ποιότητας και βελτίωσης της διαδικασίας.

1.2.5. Ο κύκλος ζωής της διαβούλευσης, τρόπος οργάνωσης της διαδικασίας

1. **Αρμόδια ομάδα**. Κάθε Υπουργείο ορίζει κάποιους συνεργάτες αρμόδιους για τη διαβούλευση, εκείνοι συνεργάζονται με την ομάδα του οργάνου και επιμελούνται από κοινού όλα τα διαδικαστικά και τεχνικά θέματα.
2. **Έγκριση αναρτημένου περιεχομένου**. Η ομάδα του οργάνου αρχικοποιεί την εκάστοτε ιστοσελίδα διαβούλευσης και πριν δημοσιοποιηθεί φροντίζει ώστε το περιεχόμενο να εγκριθεί από το γραφείο του Πρωθυπουργού και από τον πολιτικά υπεύθυνο για την ανοιχτή διακυβέρνηση.
3. **Ανοιχτή διαβούλευση**. Όταν γίνουν οι εγκρίσεις τότε η διαβούλευση αρχίζει τον κύκλο ζωής της, αναρτάται και είναι ανοιχτή σε σχολιασμούς.
4. **Συμπεράσματα**. Όταν παρέλθει χρονική προθεσμία η κατάσταση γίνεται προς επεξεργασία και μόλις θα ψηφιστεί ο νόμος πλέον θεωρείται ολοκληρωμένη.

---

⁷ Αυτή τη στιγμή ο μέσος όρος της διάρκειας είναι 10 με 15 ημέρες. Στη Μεγάλη Βρετανία η διάρκεια και σε άλλες χώρες δεν μπορεί να είναι λιγότερο από 2 μήνες η διαβούλευση και αυτό θέτει κάποια θέματα εύλογα.

1.2.6. **Μεθοδολογία και εργαλεία αποδελτίωσης.** Το προϊόν της έκθεσης διαβούλευσης πρέπει να είναι ποιοτικό και αυτό προϋποθέτει χρήση εργαλείων και κάποια μεθοδολογία για την αποδελτίωση και τη σύνταξη της έκθεσης αναφοράς. Δύναται να χρησιμοποιηθούν εργαλεία που κάνουν λεξικογραφική ανάλυση, όμως την ποιοτική δουλειά την κάνουν ομάδες ατόμων που δουλεύουν με μέθοδο. Η Ομάδα Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης προτείνει μία μεθοδολογία 4 βημάτων προς τις ομάδες σε όλα τα Υπουργεία.

- **Μελέτη του νομοσχεδίου άρθρο προς άρθρο** για κατανόηση αντικειμένου και σκοπού της ρύθμισης και καθημερινή ανάγνωση των σχολίων των πολιτών για την απόκτηση γενικής αίσθησης επί των απόψεων.
- **Καταγραφή πλαγιότιτλου και σύντομης περίληψης** για κάθε σχόλιο.
- **Ομαδοποίηση πλαγιότιτλων και σχολίων** σε κοινά θέματα, που αναδεικνύουν οι πολίτες. Σε κάθε κοινό θέμα τίθεται τίτλος και ένα δύο αυτούσια συμπεράσματα από τα αποσπάσματα από τα σχόλια των πολιτών και
- Από τη μελέτη και το άθροισμα όλων προκύπτει **μία αναφορά**.

Η πρακτική τροποποιείται ανάλογα με τον φορέα. Επιλέγεται ενδεχομένως μεθοδολογία ποιοτικά προσανατολισμένη, δηλαδή κατάταξη των σχολίων σε θετικά, αρνητικά και ουδέτερα. Άλλος φορέας μπορεί να δημιουργήσει πίνακα με αποδελτιωμένα τα σχόλια και στην διπλανή στήλη η ενέργεια που έχει γίνει με βάση τα σχόλια αυτά.

1.2.7. **Ακροατήρια και χρήσεις της δημόσιας ηλεκτρονικής διαβούλευσης.**

- **Φορείς που διεξάγουν διαβουλεύσεις.** Μέσα από αυτή τη διαδικασία οι φορείς εξοικειώνονται σταδιακά στο να είναι πιο ανοιχτοί στους πολίτες, παρουσιάζοντας σχέδια δημόσιων πολιτικών πριν αυτά εφαρμοστούν και είναι σε θέση να αναμένουν χρήσιμες προτάσεις για την τελική τους διαμόρφωση.
- **Οι συμμετέχοντες στην διαδικασία.** Αποκτούν για πρώτη φορά το δικαίωμα να ενημερώνονται για την επικείμενη νομοθεσία πριν αυτή διαμορφωθεί οριστικά και με αυτόν τον τρόπο αναπτύσσουν σταδιακά την προσδοκία για μία γόνιμη συζήτηση και ότι με κάποιο τρόπο οι απόψεις τους θα εισακουστούν.
- **Οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών.** Αποκτούν νέες ευκαιρίες δημόσιας συμμετοχής στα δρώμενα και νέους τρόπους για να προωθήσουν την ατζέντα τους.
- **Μέσα μαζικής ενημέρωσης.** Στην παρούσα φάση τα ΜΜΕ, όπως αναφέρθηκε, βρίσκονται σε μία ανταγωνιστική σχέση με τη διαβούλευση, γιατί λειτουργούν σε ένα πολύ υβριδικό και διαρκώς ρευστό μιντιακό περιβάλλον.

1.2.8. Προκλήσεις και εμπόδια

- **Διαδικασία που δεν επιτρέπει καθημερινές τροποποιήσεις.** Είναι μια χρονοβόρα διαδικασία.
- **Θεσμικές προκλήσεις για την θωράκιση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης.** Για να αρθεί αυτό το εμπόδιο τον Αύγουστο του 2010 τροποποιήθηκε ο κανονισμός της Βουλής και πλέον το άρθρο 85, παράγραφος 3 του κανονισμού της Βουλής αναφέρει ότι οποιοδήποτε νομοσχέδιο έρχεται προς ψήφιση πρέπει, εκτός από έκθεση αξιολόγησης, εκτός από έκθεση του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους, να συνοδεύεται και από έκθεση επί της δημόσιας διαβούλευσης. Με τον τρόπο αυτό οριοθετήθηκε σαφώς ο ρόλος της διαβούλευσης με τον πιο επίσημο τρόπο μέσα από τον κανονισμό της Βουλής. Δεν υπάρξει όμως θωράκιση της ατομικής διαβούλευσης.⁸
- **Είναι χρήσιμο να υπάρχει συστηματοποίηση της συμμετοχής** των κοινωνικών εταίρων, οι οποίοι έχουν μια σχέση ανταγωνιστική με την δημόσια διαβούλευση, εφόσον υπάρχει το άνοιγμα προς τους πολίτες στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, ενώ μέχρι τώρα είχαν μια προνομιακή σχέση στην διαδικασία αυτή.⁹
- **Κοινωνικές προκλήσεις για την εμπέδωση της ηλεκτρονικής διαβούλευσης:** Γεφύρωση του χάσματος πρόσβασης στο μέσο και καλλιέργεια συμμετοχής στο μέσο. Τα μεγάλα ερωτήματα σχετικά με τη διαβούλευση είναι αυτά που έχει κάθε πολίτης. Τι γίνονται τα σχόλιά μου; Λαμβάνονται υπόψη; Γιατί όλοι αισθάνονται ότι σχεδόν σαν να έχει υψωθεί ένας τοίχος ανάμεσα στον πολίτη, ο οποίος καλοπροαίρετα συμμετέχει και στα Υπουργεία τα οποία κάνουν διαβούλευση. Ακόμα κι όταν λαμβάνονται υπόψη τα σχόλια και οι απόψεις αυτό δεν φαίνεται πάντα, γεγονός που εντείνει τα ερωτήματα των πολιτών.
- **Πολιτισμικές προκλήσεις.** Τα στελέχη πρέπει να αποκτήσουν διαδικτυακή ορατότητα και να γίνεται συνεχής προσπάθεια κατανόησης του τι χρειάζεται για να οικοδομηθεί ένα βιώσιμο σύστημα ανοιχτής διακυβέρνησης. Συμβάλλει η χρήση απλής και προσιτής γλώσσας. Θα πρέπει επίσης να καλλιεργηθούν γνώσεις συμμετοχής στη διαβούλευση και ανάδειξη καλών πρακτικών.
- **Τεχνολογικές προκλήσεις.** Η επιτυχία του open gov όπως εμφανίζεται από τους μεγάλους αριθμούς σχολίων και μετεχόντων σε κάποιες διαβουλεύσεις, εισάγει και μια σειρά από τεχνικές προκλήσεις. Οι σημαντικότερες είναι οι παρακάτω:

---

⁸ Στην Μεγάλη Βρετανία το αρμόδιο Τμήμα ενός μόνο Υπουργείου έχει φτάσει στην 5^η έκδοση ενός κώδικα διαβούλευσης, ο οποίος έχει τεθεί σε εφαρμογή εδώ και 10 χρόνια.

⁹ Ο κ. Πούπκος, Γραμματέας της Νεολαίας της ΓΣΕΕ είπε σχετικά ότι αυτό δεν ισχύει για τους νέους συνδικαλιστές εργαζόμενους και έχει κάνει και ο ίδιος πρόταση η ΓΣΕΕ να ανοίξει τέτοια διαδικασία διαλόγου με τους εργαζόμενους.

1. **Τρόπος επεξεργασίας μεγάλου αριθμού σχολίων.** Επισημαίνεται ότι ακόμη δεν υπάρχουν έτοιμες λύσεις για αυτόματη επεξεργασία σχολίων. Παρόλο που επιστημονικοί χώροι όπως το opinion mining και sentiment analysis είναι ιδιαίτερα δυναμικοί, δεν υπάρχουν ακόμη αξιόπιστες λύσεις που μπορούν πρακτικά να εφαρμοστούν για την ανάλυση των χιλιάδων σχολίων που υποβάλλονται σε μια διαβούλευση σε φυσική γλώσσα. Αυτό σημαίνει ότι κατά βάση η επεξεργασία θα παραμείνει για αρκετά ακόμη χρόνια, εκτελούμενη από ανθρώπους. Ιδιαίτερα σημαντικό σε αυτό το σημείο είναι να υιοθετηθεί μια κοινή μεθοδολογία μοντελοποίησης επιχειρημάτων¹⁰. Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι δεν θα πρέπει να θεωρούμε ότι από την επεξεργασία των επιχειρημάτων θα βγουν 100% αντικειμενικά συμπεράσματα.¹¹ Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η υποκειμενικότητα του αναλυτή για την οποία θα πρέπει να υπάρχει ανοχή, απλά ενδείκνυται η χρήση φίλτρων ή άλλων δικλείδων, ώστε η υποκειμενικότητα να μην οδηγεί ή να μην εξυπηρετεί λόγους και σκοπούς, μη συμβατούς με τη διαδικασία της διαβούλευσης.
2. **Τρόπος σύνοψης μεγάλου αριθμού σχολίων.** Πέρα από τις γνωστές περιλήψεις των σχολίων σε κείμενο (που συνήθως είναι δύσκολο στην ανάγνωση και στην πρόσληψη), θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν και χάρτες επισκόπησης επιχειρημάτων¹², καθώς έτσι προσφέρεται μια πιο «φιλική» προς τον χρήστη σύνοψη.
3. **Εξοικείωση του κοινού με ένα interface διαβούλευσης.** Το opengon είναι διαθέτει χιλιάδες χρήστες που έχουν εξοικειωθεί με το interface και τη εσωτερική λογική της πλατφόρμας. Κάθε απόφαση εισαγωγής άλλης πλατφόρμας, θα πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψη αυτόν τον παράγοντα.
4. **Το opengon σαν πλατφόρμα ηλεκτρονικής, δημόσιας διαβούλευσης θα μπορούσε να υποστηρίξει, με πιθανή μικρή παραμετροποίηση, όλα τα επίπεδα διοίκησης (πχ δήμους, νομαρχίες, ΝΠΔΔ, κτλ).** Επιπρόσθετα, η πλατφόρμα θα μπορούσε να προσφέρεται κεντρικά ακολουθώντας το μοντέλο Software as a Service (SaaS) μειώνοντας έτσι δραματικά τα κόστη αγοράς και συντήρησης, τα οποία θα μπορούσαν να προκληθούν από χωριστές εγκαταστάσεις συστημάτων σε πολυάριθμους δημόσιους φορείς. Τέλος, με τη χρήση της ίδιας πλατφόρμας από όλους τους δημόσιους φορείς, εξασφαλίζεται η διαλειτουργικότητα μεταξύ των

---

¹⁰ Β. Περιστεράς, «Η μοντελοποίηση των επιχειρημάτων ανεξαρτήτως εργαλείου που χρησιμοποιείται, είναι στην ουσία η μεθοδολογία για να γίνει η επεξεργασία των σχολίων. Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, για παράδειγμα, στην ανάλυση ότι υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ επιχειρημάτων (argument) επάνω σε μια θέση, από την ίδια τη θέση (position)».

¹¹ Β. Περιστεράς, «Σε πειράματα που πραγματοποιήσαμε με φοιτητές για την αξιολόγηση χρησιμοποιώντας δομημένη μεθοδολογία εξαγωγής και μοντελοποίησης opinion modeling, παρατηρήσαμε ότι παρότι οι φοιτητές δεν είχαν συγκεκριμένη θέση υπέρ ή κατά του θέματος τα αποτελέσματα ήταν σημαντικά διαφορετικά.»

¹² Όπως πχ το Deliberatorium, που έχει δημιουργήσει το MIT και το DebateGraph από την εταιρεία ThoughtGraph

συστημάτων, υποστηρίζοντας ενδιαφέροντα σενάρια χρήσης (πχ στατιστικά από διαβουλεύσεις σε ολόκληρη την επικράτεια, διαβουλεύσεις κοινής θεματολογίας σε διαφορετικούς φορείς, κτλ).

Παράλληλα, κι όπως έχει ήδη αναφερθεί, πρέπει να επισημανθεί ότι η διαβούλευση δεν γίνεται μόνο στο ορεγκον, αλλά σε πολλά σημεία στο διαδίκτυο κι είναι χρήσιμο να ληφθούν υπόψη όλες οι απόψεις που εκφράζονται εκεί και δεν διατυπώνονται στον κεντρικό ιστοχώρο μιας διαβούλευσης. Είναι σημαντικό να ληφθεί υπόψη η αρθρογραφία των πολιτών, οι απόψεις των bloggers, των πανεπιστημιακών και άλλων εμπειρογνομόνων για κάθε θέμα.

Αποκωδικοποιώντας την συζήτηση κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου καταλήγουμε σε μερικές προτάσεις που μπορούν να λειτουργήσουν στην βελτίωση του ορεγκον. και οι οποίες παρατίθενται.

Προτάσεις βελτίωσης της λειτουργίας του ορεγκον

1. Κώδικας Δημόσιας Διαβούλευσης: Συγγραφή και υιοθέτηση κώδικα διαβούλευσης κατά το παράδειγμα της Μεγάλης Βρετανίας κι άλλων κρατών
2. Εφαρμογή του Κώδικα Δημόσιας Διαβούλευσης: Λιτή νομοθετική ρύθμιση σχετικά με τον κώδικα διεξαγωγής της διαβούλευσης, που να τον καθιστά υποχρεωτικό για όλα τα μέρη και τους μέτοχους μια διαβούλευσης.
3. Προσωπική ευθύνη για κάθε διαβούλευσης (ownership): Ορισμός ενός δημόσιου υπαλλήλου ανά διαβούλευση για όλες τις σχετικές επικοινωνίες.¹³
4. Διεύρυνση της χρονικής διάρκειας της διαβούλευσης, σύμφωνα με διεθνή πρότυπα και καλές πρακτικές (πχ min 12 εβδομάδες).
5. Συστηματοποίηση της συμμετοχής των κοινωνικών εταίρων.
6. Επεξεργασία των σχολίων με συγκεκριμένη μεθοδολογία μοντελοποίηση επιχειρημάτων.
7. Ομοιογένεια α) στον τρόπο εκτέλεσης της διαβούλευσης, β) στο τρόπο ανάλυσης των σχολίων της διαβούλευσης και γ) στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων από τα Υπουργεία.
8. Χρήση εργαλείων οπτικοποίησης επιχειρημάτων για οπτική σύνοψη των θέσεων κι επιχειρημάτων της διαβούλευσης.

¹³ Στη Μεγάλη Βρετανία αντίστοιχα για κάθε δημόσια διαβούλευση έχει οριστεί υπεύθυνος ένας συγκεκριμένος υπάλληλος, ο οποίος επώνυμο με το email του και με τη διεύθυνσή του είναι διαθέσιμος καθ' όλη τη διάρκειά της και μπορεί κάποιος να τον βρει είτε με email ή ακόμα και να του γράψει, αν δεν έχει καλή πρόσβαση στο διαδίκτυο.

9. Επιλεκτική χρήση κλειστών ερωτήσεων για άμεση πρόσβαση σε επεξεργασμένα στατιστικά δεδομένα σχετικά με το υπό διαβούλευση θέμα.
10. Έμφαση στο μήνυμα «Τα σχόλια σας αξιοποιούνται». Για παράδειγμα, σε όλες τις διαβουλεύσεις θα πρέπει να είναι διαθέσιμο το κείμενο προ διαβούλευσης και το τελικό κείμενο με εμφανείς τις αλλαγές που προέκυψαν (πχ μηχανισμός track changes) από τα σχόλια των πολιτών.
11. Επέκταση της χρήσης της πλατφόρμας όχι μόνο σε προ-νομοθετική διαβούλευση, αλλά και σε προγενέστερα στάδια, όταν δεν υπάρχει ακόμη νομικό κείμενο προς σχολιασμό κι αξιολόγηση, με κατάλληλες ερωτήσεις.
12. Εντοπισμός των διαφορετικών ειδών διαβούλευσης και παραμετροποίηση της πλατφόρμας ώστε να μπορεί να υποστηρίζει πιο ικανοποιητικά τις διαφορετικές απαιτήσεις. Το «one size fits all» δε φαίνεται να μπορεί να υποστηρίξει τα διάφορα είδη διαβουλεύσεων.
13. Χρήση της ίδιας πλατφόρμας και από άλλους δημόσιους φορείς, αξιοποιώντας και προωθώντας το open.gov. με το παράδειγμα του Software as a Service¹⁴.

1.3 Η εμπειρία του opendemocracy και του Intelligence Greece

Στην παράγραφο αυτή προσθετική αξία έχει η εμπειρία του opendemocracy και του Intelligence Greece και ο τρόπος συνεκτικής εμπλοκής των πολιτών στη διαδικασία.

1.3.1. Όσον αφορά στο opendemocracy, είναι ένα ανεξάρτητο εργαλείο του διαδικτύου το οποίο ίδρυσε ο Anthony Barnett, ο οποίος το παρέδωσε το 2007 και ίδρυσε το blog «Our Kingdom». **Σκοπός ήταν η δημιουργία ενός καινούργιου συντάγματος** για τη Βρετανία, η οποία όπως είναι γνωστό δεν έχει γραπτό Σύνταγμα, αλλά έχει διαφορετικά καθεστώτα και διαφορετικούς φορείς που εμπλέκονται στην διαμόρφωση και υλοποίηση της πολιτικής, αλλά και το τι **σκέπτονταν οι πολίτες** για «το βασίλειο τους» (our Kingdom). Έγιναν πολλές συζητήσεις που τελικά κατέληξαν στη net working democracy¹⁵, δηλαδή στη δημοκρατία διαδικτύου, που θα εμπλεκόταν με την πολιτική του Κοινοβουλίου.

Τα ερωτήματα που υπήρχαν ήταν πολλά και ενδιαφέροντα σχετικά με το περιεχόμενο, την χρησιμοποίηση των ανοιχτών πηγών, την εμπλοκή των πολιτών σε αυτή τη διαδικασία. Γεγονός είναι ότι η προσπάθεια αυτή δεν έλαβε σάρκα και οστά αφενός μεν γιατί η ηγεσία δεν ήταν αποφασισμένη, αφετέρου γιατί λειτούργησαν δυνάμεις που δεν ήθελαν να επιτύχει το εγχείρημα.

---

¹⁴ Αρχικά θα πρέπει να περιγραφεί και να συμφωνηθεί το business model αυτής της υπηρεσίας. Μπορεί κάποιος φορέας ή εταιρεία να αναλάβει την κεντρική διαχείριση της εφαρμογής και μετά η προσφορά της υπηρεσίας προς τους δημόσιους φορείς να είναι είτε καλυπτόμενη από τον προϋπολογισμό απευθείας είτε με κάποιο μοντέλο απευθείας χρέωσης στους φορείς/πελάτες.

¹⁵ www.opendemocracy.net/networking-democracy. Για θέματα ανοιχτής διαβούλευσης βλ. επίσης www.Delib.co.uk.

Από την εμπειρία αυτή εξάγονται κάποια συμπεράσματα σχετικά με τις **προϋποθέσεις για την διαδικασία της ανοιχτής διαβούλευσης** που πρέπει κάποιος να τα λάβει υπόψη του. Τα ερωτήματα που πρέπει να τεθούν εξ αρχής είναι τα εξής:

- **Τι πρόκειται να κάνουμε;**
- **Ποιος είναι ο σκοπός;**
- **Ποιο είναι το αποτέλεσμα;**

Προϋποθέσεις για να λειτουργήσει είναι:

- Μεγάλη διαφάνεια.
- Κοινή χρήση με τους συμμετέχοντες.
- Να είναι εμφανές στους συμμετέχοντες ποιο θα είναι το αποτέλεσμα της συμμετοχής τους και
- Ποιες θα είναι οι συνέπειες της εμπλοκής τους σε αυτή τη διαδικασία.

1.3.2. Μια πρακτική εξαιρετικά ενδιαφέρουσα πρακτική αποτελεί και η **εμπειρία του Intelligence Greece**, ενός οργανισμού στην Ελλάδα που εκπροσωπεί ένα διεθνή μη κερδοσκοπικό οργανισμό, ο οποίος διοργανώνει ζωντανές αντιπαραθέσεις πάνω σε ένα συγκεκριμένο θέμα και το κοινό καλείται να αποφασίσει μετά τη συζήτηση.

Διαδικασία: Η συμμετοχή του κοινού γίνεται με ψηφοφορία πριν και μετά τη συζήτηση οπότε μπορεί κάποιος να δει πως διαμορφώνεται η άποψη του κοινού μετά την διαβούλευση. Ο κάθε ομιλητής έχει στη διάθεσή του 8 λεπτά για να τοποθετηθεί επάνω στο ζήτημα και μετά για 45 λεπτά δέχονται ερωτήσεις από το κοινό. Δεν γίνονται τοποθετήσεις αλλά μόνο ερωτήσεις. Το μοντέλο αυτό διαβούλευσης είναι αρκετά κοντά στο μοντέλο της Οξφόρδης, το Oxford Union Stile Debate και μέχρι στιγμής υπάρχει ένα αρκετά μεγάλο ενδιαφέρον από κοινό. Υπάρχει μία ομάδα υπέρ και μία ομάδα κατά σε κάθε debate. Υπάρχουν 3 ομιλητές από κάθε πλευρά και ένα συντονιστής ο οποίος ακολουθεί το μοντέλο.

Υπάρχει ένα web site στην Ελλάδα το οποίο είναι σε βασικό επίπεδο. Διεξάγεται εκεί κάθε εβδομάδα το debate της εβδομάδας, οπότε κάθε εβδομάδα ένα πιο επίκαιρο ζήτημα «ανεβαίνει» στο web site, αλλά δεν υπάρχει μέχρι τώρα σχολιασμός. Η σκέψη για το επόμενο διάστημα είναι να υπάρχουν δύο επίπεδα χρηστών. Το ένα επίπεδο να είναι expert users και οι άλλοι common users. Expert users είναι αυτοί που ο οργανισμός σε κάθε θέμα θα εξουσιοδοτεί να είναι οι καθ' ύλην αρμόδιοι να σχολιάσουν επί των επιχειρημάτων υπέρ ή κατά και οι υπόλοιποι χρήστες θα είναι οποιοσδήποτε έχει να συμβάλει κάτι στη συζήτηση, για τους οποίους όμως θα υπάρχει περιορισμός στο μέγεθος της παρέμβασης που μπορούν να κάνουν.

Θέματα: Έχουν πραγματοποιηθεί 3 debates μέχρι τώρα και συμμετέχουν περίπου 400 με 600 άτομα σε κάθε εκδήλωση. Το πρώτο θέμα ήταν σχετικό με την Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση και η θέση του πρώτου debate ήταν: «Το ευρωπαϊκό όραμα έχει χρεοκοπήσει». Το δεύτερο debate ήταν σχετικά με την ανέγερση του Τεμένους στην Αθήνα και η θέση ήταν: «Η ανέγερση Μουσουλμανικού Τεμένους στην Αθήνα μόνο καλό μπορεί να κάνει». Το 3^ο θέμα¹⁶, ήταν σχετικά με το δίλημμα των νέων του «μένω ή φεύγω από την Ελλάδα λόγω της οικονομικής κρίσης» και η θέση είναι «φεύγω».

2. ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΟΥΣ

Όπως ήδη επισημάνθηκε στην αρχή ανάλογα με το είδος της διαβούλευσης (agenda setting, design of solution, feedback) είναι διαφορετικοί οι εμπλεκόμενοι και συμμετέχοντες στην διαβούλευση.

Ειδικότερα για **το τρίτο είδος**¹⁷, που όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε είναι ένα «αμεσο-δημοκρατικό μπόλιασμα στην αντιπροσωπευτική δημοκρατία», και αφορά στην αξιολόγηση μετά την υλοποίηση δημόσιων πολιτικών, τίθενται τα εξής θέματα:

- Περιγραφή και ανάλυση, δηλαδή δόμηση του προβλήματος.
- Οριοθέτηση του πεδίου σχετικά με τους εμπλεκόμενους. Ποιους «παίκτες» (stakeholders) βάζεις στην συζήτηση; Εμπλεκούμε επαίοντες, ομάδες συμφερόντων, όλους ή μέρος του κοινού;
- Τρόπος εμπλοκής των πολιτών. Triggering questions: Τις θέτει ο επισπεύδων δημόσιος φορέας; Μπορούν να εμπλουτισθούν μέσα από την διαβούλευση; Δημιουργία template απαντήσεων; κλπ.
- Διασφάλιση ότι όλοι οι μέτοχοι (stakeholders) έχουν τις ίδιες δυνατότητες τεκμηρίωσης και υποστήριξης της άποψης και των θέσεών τους. Αυτό διασφαλίζεται μέσω ισότιμης πρόσβασης στην δημόσια πληροφόρηση.
- Συστηματοποίηση της συζήτησης, ομαδοποίηση απόψεων, τρόπος που αρχικά διακρίνεις και εν συνεχεία συνδέεις τα πραγματικά δεδομένα (π.χ. ποσοστά ανεργίας) με αξιακά / πολιτικά θέματα πχ έμφαση των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης στην προσφορά ή την ζήτηση εργασίας.

2.1. Μετατόπιση του ελέγχου

Αυτό που επισημάνθηκε και αφορά κυρίως το crowdsourcing είναι ότι η ύπαρξη οποιασδήποτε συμμετοχής με βάση το Internet -participation based processing- δημιουργεί μια **μετατόπιση του ελέγχου**, σύμφωνα με τον Anthony Barnett, με την έννοια ότι η Κυβέρνηση δεν θα πρέπει να

---

¹⁶ Το debate αυτό καλύφθηκε ζωντανά από ιδιωτικό ραδιοφωνικό σταθμό.

¹⁷ Βλ. στα απομαγνητοφωνημένα πρακτικά την παρέμβαση του Θόδωρου Τσέκου.

ελέγχει τόσο πολύ το τελικό αποτέλεσμα της συζήτησης, θα πρέπει να αφηθεί στα χέρια των πολιτών. Όπως έδειξε η εμπειρία, κατά τον κ. Barnett, η κυβέρνηση στο Ηνωμένο Βασίλειο ήθελε μία «έρευνα αγοράς» για να μάθει τι θέλει ο πολίτης, έτσι ώστε να γίνουν αντιληπτές οι ανάγκες του και να θεσμοθετήσει ανάλογα.

Ο Barnett υποστηρίζει επίσης ότι όποιος επιθυμεί «*αυθεντική συμμετοχή και αν είναι πραγματικά πολιτικά ενεργός, δεν θέλει αιχμάλωτη συμμετοχή, αλλά πραγματική δημοκρατία για να έχει άμεσο αντίκτυπο αυτής της διαδικασίας σε αυτό που συζητείται*», πρέπει να υπάρχει **απελευθέρωση της ενέργειας του κοινού**. Για να γίνει αυτό απαιτείται:

- **Δέσμευση** ότι αυτό που θα υλοποιηθεί θα γίνει με την συμμετοχή των πολιτών που δεν θα πάει χαμένη.
- Αυτό για το οποίο υπάρχει δέσμευση να είναι **ορατό για τους πολίτες** καθώς και να φαίνεται και η συνεισφορά τους . Αυτό είναι κίνητρο για την συμμετοχή των πολιτών.¹⁸
- **Πλαίσιο κανόνων** και όροι προστασίας τους.¹⁹
- Στη λήψη αποφάσεων και στη συμμετοχή είναι σημαντικό να γίνει γνωστό στον κάθε πολίτη ότι **η απόφαση που θα ληφθεί εάν συμμετέχει και εκείνος θα αφορά τα εξής συγκεκριμένα ζητήματα**.
- **Πρόσβαση** από όλους τους πολίτες. Σημαντικό στο σημείο αυτό είναι να τονιστεί ότι πρέπει να υπάρχει εκπαίδευση, κατάρτιση έτσι ώστε να μην φοβούνται οι πολίτες την τεχνολογία. Ακόμα και τα μεγαλύτερα άτομα μπορούν να βοηθηθούν από τους νεότερους. Εκείνο που έχει σημασία είναι να τους εξηγηθεί ότι η συμμετοχή τους είναι σημαντική και να τους είναι γνωστή και σαφής η διαδικασία που πρέπει να ακολουθήσουν.
- **Απελευθέρωση της ενέργειας και εμπλοκή των ενδιαφερομένων** χωρίς ενδοιασμούς οι οποίοι εμποδίζουν και περιορίζουν την συμμετοχή.

2.2. Διεύρυνση της συμμετοχής των πολιτών

Εκτός από τους παραπάνω κανόνες υπάρχουν και άλλα σημεία που διευκολύνουν την συζήτηση για θέματα και συμβάλλουν στην διεύρυνση της συμμετοχής των πολιτών, όπως:

- Η **Ποιότητα του ερωτήματος** που τίθεται για σχεδιασμό πολιτικής. Θεωρείται ως κεφαλαιώδους σημασίας γιατί από αυτήν εξαρτάται και η ποιότητα των σχολίων. Εφόσον

---

¹⁸ Κίνητρο για να συμμετέχουν οι πολίτες αποτελεί: α. να δουν τις ιδέες τους σε κάποιο σημείο αναρτημένες και οι άλλοι συμμετέχοντες να δηλώσουν αν συμφωνούν ή όχι, γιατί η διαβούλευση και η διερεύνηση ιδεών μόνο δεν αρκούν για την συμμετοχή. β. να γνωρίζουν ποιοι θα αξιολογήσουν την ιδέα και γ. τέλος, η ιδέα μπορεί να μην υιοθετηθεί, αλλά αν η διαδικασία είναι διαφανής γίνεται κατανοητό στον πολίτη ότι μπορεί να συνεισφέρει και να συμμετέχει και ότι η ιδέα του δεν πήγε χαμένη.

¹⁹ Συγκεκριμένη γλώσσα στα σχόλια για παράδειγμα. Μπορεί να υπάρχει και «κάδος ανακύκλωσης» για σχόλια που δεν προσφέρουν κάτι στην συζήτηση, να μπορούν όλοι να τα δουν, αλλά δεν θα είναι στην κύρια σελίδα με τον όγκο των σχολίων.

- δίνεται στο κοινό η δυναμική για την επίλυση του προβλήματος, τότε απαιτείται σαφήνεια και επικέντρωση.²⁰
- **Σαφής και καθορισμένη διαδικασία.** Απαιτείται η ύπαρξη συγκεκριμένου ζητήματος, η δήλωση της πρόθεσης για το τι θα κάνει και αυτό που απελευθερώνει την ενέργεια των πολιτών είναι η κατανόηση του ρόλου των συμμετεχόντων ανάλογα με τον τρόπο εμπλοκής τους. Εφόσον κάθε συμμετέχων κατανοεί το δικό του ρόλο και το πώς θα εμπλακεί τότε θα θέλει να συμμετέχει.
  - **Η σαφήνεια και ποιότητα του ερωτήματος** καθορίζει και την συμμετοχή και την ποιότητα των απόψεων που θα εκφραστούν. Ειδικά τα ερωτήματα σχεδιασμού πολιτικής πρέπει να διακρίνονται από σαφήνεια, να θέτουν όλα τα δεδομένα και να υπάρχει καθορισμένη διαδικασία, όπως και περιγραφή των αποτελεσμάτων κάθε εναλλακτικής πρότασης που αναφέρεται. Στα ερωτήματα αυτά θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και αν η κατάσταση είναι ορθολογική και σωστή π.χ. δεν είναι παράλογο οι άνεργοι νέοι να ζητούν εργασία, το σύστημα δεν λειτουργεί οπότε αυτό το λαμβάνεται υπόψη.

2.3. *Crowdsourcing*²¹ και ζητήματα που απαιτούν εξειδίκευση

Υπάρχουν δύο τρόποι στην περίπτωση αυτή και εφόσον η διαδικασία λήψης της απόφασης μεταφέρεται στους πολίτες

- πολύ καλή ενημέρωση των πολιτών
- συζήτηση με τους ειδικούς και μετά
- απόφαση για το αν η απόφαση θα ληφθεί με άμεση συμμετοχή.

Η κυβέρνηση πρέπει να εμπιστευτούν το κοινό για να πάρει αυτή την απόφαση. Το σημαντικό είναι να μη γίνουν όλα αυτά ταυτόχρονα γιατί η διαδικασία αυτοακυρώνεται, δηλαδή να αποφασίσει το κοινό και οι ειδικοί να αρνηθούν την λύση.

---

²⁰ Αναφέρθηκε ότι αν θέλουμε π.χ. να κάνουμε διαβούλευση για το πώς μπορούν να περιοριστούν οι εμπρησμοί των δασών θα πρέπει να δοθούν ως στοιχεία ο διαθέσιμος προϋπολογισμός, οι πόροι και το ανθρώπινο δυναμικό που υπάρχει για την επίλυση του θέματος, όπως και η χρονική περίοδος και μετά να ζητηθεί από τους πολίτες ο τρόπος που προτείνουν να γίνει αυτό. Είναι σκόπιμο να δίνονται όλα τα στοιχεία και να ζητείται άτι πολύ συγκεκριμένο. Τι να κάνουμε; Στην περίπτωση αυτή υπάρχει ένα πολύ συγκεκριμένο ερώτημα, πολύ συγκεκριμένο ζήτημα. Συνεπώς ή θα εμπλακεί κάποιος στις συγκεκριμένες απαντήσεις ή όχι. Εάν σταλούν απαντήσεις για άλλα ζητήματα τότε μπορούν να αγνοηθούν.

²¹ Όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε «είναι εξαιρετικά ισχυρό και επικίνδυνο όπλο», γιατί ένας από τους κινδύνους είναι να αποξενωθεί το κοινό και να εξοργιστούν οι ειδικοί.

Ένα σημαντικό θέμα όμως που εντοπίζεται είναι **μέχρι ποιο σημείο θα αποφασίσει το πολιτικό σύστημα να εκχωρήσει δύναμη στο crowdsourcing**, αλλά και σε ποια θέση τοποθετεί μέσα σε όλη τη διαδικασία άσκησης δημόσιας πολιτικής την ίδια τη διαβούλευση. Το crowdsourcing μπορεί να χρησιμοποιείται για να **«μπολιαστεί» το πολιτικό σύστημα** με ιδέες που έρχονται απευθείας και χωρίς τη μεσολάβηση των γνωστών «αντιπροσωπευτικών» φίλτρων (βουλευτές, ενώσεις, φορείς) από την κοινωνία και τους πολίτες. Ο πυρήνας της διαδικασία λήψης αποφάσεων παραμένει στην ουσία ανέπαφος: το πολιτικό σύστημα εξακολουθεί να λαμβάνει την τελική απόφαση. Αυτό που έχει αλλάξει είναι ότι υπάρχει ένας πλουραλισμός απόψεων που φτάνει στο πολιτικό σύστημα, απόψεων που δίχως το crowdsourcing δε θα περνούσαν από τα καθιερωμένα φίλτρα και τους ποικίλους πυλωρούς (gatekeepers).

Είναι γνωστή η κριτική εναντίον της σύγχρονης αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας που στην ουσία έχει διολισθήσει σε αυτό που έχει ονομαστεί «ελιτίστικη δημοκρατία»: μικρές ομάδες, ισχυρών συμφερόντων (ελίτ) στην ουσία υπέρ-αντιπροσωπεύονται στη λήψη αποφάσεων, ενώ τα ευρύτερα στρώματα του πληθυσμού παραμένουν στο περιθώριο αποκομμένα από τη συζήτηση κι από κάθε δυνατότητα επηρεασμού των τελικών αποφάσεων.

2.4. Αλλαγή του παραδείγματος άσκησης δημόσιας πολιτικής

Σαν αντίδραση σε αυτή τη χειραγώγηση του κράτους από αυτές τις ελίτ (state-capture), το crowdsourcing και η διαβούλευση μπορεί να χρησιμοποιηθεί με πολύ πιο **ριζοσπαστικό τρόπο**: σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να αποφασιστεί ο ίδιος ο πυρήνας της λήψης απόφασης, η τελική επιλογή, να περάσει στη διαδικασία του crowdsourcing ή της διαβούλευσης. Αυτό είναι μια πολύ σημαντική ποιοτική αλλαγή του μοντέλου άσκησης δημόσιας πολιτικής: υπάρχει στην ουσία μια **αλλαγή του παραδείγματος²² άσκησης δημόσιας πολιτικής**, μιας και η απόφαση δεν λαμβάνεται πλέον από το πολιτικό προσωπικό αλλά απευθείας από τους πολίτες. Συνεπώς, πρόκειται για **μετάλλαξη της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας²³ σε άμεση δημοκρατία**, αφού η λήψη απόφασης μετατοπίζεται από το πολιτικό προσωπικό προς τους πολίτες.

---

²² Επισήμανση του Βασίλη Περιστερά. Για το παράδειγμα βλ. επίσης στο «*The Structure of Scientific Revolutions*» (1962), του [Thomas Kuhn](#), στο οποίο γίνεται ανάλυση της Ιστορίας της επιστήμης.

²³ Η αντιπροσωπευτική δημοκρατία για τον Barnett είναι «ένα μέσο καλής λειτουργίας και έγινε για να κρατήσει τους πολίτες έξω από την διαδικασία λήψης απόφασης. Τώρα, τα άτομα έχουν μια διαφορετική εμπειρία του τι συμβαίνει. Ξέρουν πάρα πολλά περισσότερα. Ξέρουν τι γίνεται εξ ονόματός τους και θέλουν να έχουν μεγαλύτερο λόγο επί της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας».

Στο πρώτο στάδιο, αυξάνεται η διαφάνεια, οι πολίτες μπορούν να κατανοήσουν τον τρόπο και τις διαδικασίες λήψης απόφασης, και να εκφράσουν απόψεις που φτάνουν στο πολιτικό προσωπικό. Στο δεύτερο στάδιο, οι πολίτες λαμβάνουν οι ίδιοι τις αποφάσεις. Είναι προφανές ότι το δεύτερο στάδιο θα συναντήσει αντιστάσεις από τα κέντρα εξουσίας (Πολιτικούς, Δημόσιους υπαλλήλους, ΜΜΕ). Παράλληλα όμως θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι επιπτώσεις μιας τέτοιας κλίμακας αλλαγής στην άσκηση δημόσιας πολιτικής δεν έχουν επαρκώς αναλυθεί. Σε κάθε περίπτωση, η διαδικασία δε μπορεί να είναι αυτόματη και με καθολική εφαρμογή. Είναι όμως εφικτό να δοκιμαστούν πρώτα συγκεκριμένα πεδία άσκησης πολιτικής που ενδεχομένως φαίνονται πιο συμβατά σε ένα μοντέλο άμεσης απόφασης από τους πολίτες.

2.5. Διαβούλευση για τις δημόσιες πολιτικές

Πρόκειται για την διαβούλευση επί της αξιολόγησης, επειδή το συμπλήρωμα του σχεδιασμού μιας πολιτικής και της εφαρμογής της είναι η αξιολόγηση. Αν δεν αξιολογηθεί μια πολιτική, αν δεν εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με την επιτυχία μερική ή ευρύτερη, αποτυχία τους λόγους της αποτυχίας, τα ισχυρά ή τα ασθενή σημεία κλπ. δεν μπορεί κάποιος να αποφασίσει για την πορεία της πολιτικής αυτής. Υπάρχουν τέσσερις βασικές επιλογές σχετικά με τις πολιτικές α. τη συνεχίζω, β. την επεκτείνω, γ. την τροποποιώ, δ. τη συρρικνώνω, ε. τη διακόπτω. Καμία απόφαση δεν μπορεί να ληφθεί αν δεν υπάρχουν τρόποι αξιολόγησης. Η συμμετοχή των πολιτών στο είδος αυτό της διαβούλευσης διαδραματίζει σημαντικό ρόλο.

Η διαδικασία αυτή όμως πρέπει:

- Να έχει ενσωματωθεί από την αρχή στις διαδικασίες αξιολόγησης και αναθεώρησης, έτσι η λεγόμενη sunset clause ρήτρα λήξης αποκτά νόημα.
- Να έχουν συμφωνηθεί πρακτικές προτάσεις για τα θέματα εφαρμογής από τη διοίκηση, γιατί στο σημείο αυτό γινόμαστε εξωστρεφείς προς τους πολίτες.
- Να υπάρχει ένα πρόγραμμα εφαρμογής με τακτά στάδια ελέγχου.
- Πρέπει να υπάρχουν δείκτες από την αρχή και στοιχείο σημαντικό της αρχικής διαβούλευσης είναι η μέτρηση των αποτελεσμάτων. Δηλαδή πρέπει να έχει συμφωνηθεί ποιοι δείκτες είναι σκόπιμο να χρησιμοποιηθούν και είναι εφικτό επίσης να χρησιμοποιηθούν. Στο σημείο αυτό πρέπει να εμπλακούν όλοι οι παίκτες και να τους δοθεί η δυνατότητα συγκρίνουν τα αποτελέσματα που έχει η διοίκηση με τα αποτελέσματα που έχουν οι συμμετέχοντες.
- Δημόσιος διάλογος με τις προϋποθέσεις της πρώτης φάσης, αφού υπάρχει όμως το επιπλέον υλικό της αξιολόγησης.

Προτάσεις για την ενεργοποίηση και διεύρυνση της συμμετοχής των πολιτών

1. **Δέσμευση σε υψηλό επίπεδο** για την διαδικασία και την εφαρμογή του αποτελέσματος.
2. **Ποιοτικές ερωτήσεις** με συγκεκριμένα ερωτήματα που προκαλούν ενδιαφέρον για συμμετοχή.
3. Διαθεσιμότητα όλων των δεδομένων και των πληροφοριών που μπορούν να αξιοποιηθούν για το σχηματισμό άποψης για το υπό διαβούλευση θέμα
4. **Καθορισμένη και σαφώς περιγεγραμμένη διαδικασία.**
5. **Πρόσβαση από όλους τους πολίτες, αποφυγή του ψηφιακού χάσματος με παράλληλες μη ηλεκτρονικές διαδικασίες.** και διερεύνηση της δυνατότητας συμμετοχής και εκτός διαδικτύου. Ενδεχομένως τα ΚΕΠ θα μπορούσαν να διαδραματίσουν ρόλο εναλλακτικού καναλιού.
6. **Αξιοπιστία** για να πιστέψουν οι πολίτες ότι αξίζει τον κόπο να συμμετέχουν. Η αξιοπιστία μπορεί να φαίνεται για παράδειγμα με το να παρουσιάζονται όλες οι όψεις ενός θέματος και τα αποτελέσματά τους για να έχει την δυνατότητα επιλογής ο πολίτης.²⁴
7. **Σκοπός της διαβούλευσης να είναι η πραγματική επικοινωνία με τους πολίτες,** το άνοιγμα προς αυτούς, η συλλογή αφιλόριστων απόψεων και όχι να χρησιμοποιείται σαν εργαλείο εκτόνωσης έντασης.
8. **Κινητοποίηση για την ευρύτερη συμμετοχή στη διαδικασία διαβούλευσης και εμπέδωση νοοτροπίας εμπιστοσύνης και συνεργατικότητας.**
9. **Χρησιμοποίηση μηχανημάτων τύπου ATM,** το οποίο θα μπορούσε να είναι σε κάθε Δημαρχείο στο οποίο να υπάρχει μία πολύ απλή πλατφόρμα και κάποιος που δεν γνωρίζει με πολύ απλά βήματα να συμβάλει και να συμμετέχει σε μία διαβούλευση. Επειδή προβλέπεται στον ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗ διαδικασία Διαβούλευσης η συμμετοχή μπορεί να διευρυνθεί και να υπάρχει διαβούλευση όχι μόνο για τοπικά ζητήματα, αλλά για τα ίδια ζητήματα τα οποία μπαίνουν στο διαδίκτυο.
10. **Δημοσιοποίηση των προτάσεων των πολιτών και του αποτελέσματός τους** σε σχέση με ένα νομοσχέδιο. Να φαίνεται δηλαδή ποιες και πως υιοθετήθηκαν στο συγκεκριμένο νομοσχέδιο. Είναι πρόταση που θα αυξήσει και την συμμετοχή των πολιτών.
11. **Να καταδειχτεί ότι η διαβούλευση δεν αποβλέπει στην εξυπηρέτηση αυτού που την διενεργεί αλλά είναι προς όφελος του πολίτη.**

²⁴ Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε η Κα Ράγγα, εκπρόσωπος της οργάνωσης 50+ στην Γερμανία είχε πραγματοποιηθεί έρευνα για την συμμετοχή των πολιτών στις αποφάσεις. Το 98% των τοπικών αυτοδιοικήσεων δήλωσαν ότι θέλουν να συμμετέχουν οι πολίτες ενώ μόνο το 2% ότι δεν θέλουν. Από το 98% μόνο το 17% των τοπικών αυτοδιοικήσεων παρείχε δυνατότητες, κανάλια για να επιτευχθεί η συμμετοχή. Αυτό σίγουρα θίγει την αξιοπιστία του συστήματος.

12. **Να υπάρξουν έξυπνα «σποτάκια» με συγκεκριμένες προτάσεις**, στα οποία κάποιος να μπορεί να εκφράσει τη γνώμη του για να υπάρξει ενδιαφέρον και αυξηθεί η συμμετοχή. Αυτά θα αφορούν διαφορετικές ομάδες πληθυσμού (ηλικιωμένους, άνεργους κλπ).
13. **Στη διαδικασία διαβούλευσης για τα νομοσχέδια να υπάρχει κάποιος γνώστης της φιλοσοφίας και να δίνει πληροφορίες.** Πολυκαναλική ενημέρωση για να μην υπάρχουν φαινόμενα αποκλεισμού μεγάλου μέρους των πολιτών.
14. **Μέριμνα για την ενημέρωση των αρμοδίων για προτάσεις ενδιαφέρουσες που έχουν κατατεθεί.**

3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΕΡΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗΣ

Στην παρούσα ενότητα θα παρουσιαστούν ορισμένα παραδείγματα διαβουλεύσεων στην Ελλάδα, τη μεθοδολογία, τα εργαλεία τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν κατά τη διαδικασία διαβούλευσης και τέλος τις προτάσεις για την αποτελεσματικότερη διαχείριση της Διαβούλευσης.

3.1 Περίπτώσεις διαβουλεύσεων στην Ελλάδα

Περίπτώσεις διαβουλεύσεων που εφαρμόζονται **στην Ελλάδα:**

1. Αυτή τη στιγμή και εδώ και πάρα πολλά χρόνια είναι **οι αναρτήσεις των μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων**. Είναι ότι πιο κοντινό υπάρχει για έναν πολίτη, ότι πιο άμεσο υπάρχει για έναν πολίτη στην περιφέρεια.
2. Μία άλλη περίπτωση διαβούλευσης είναι **η ανάρτηση των δασικών χαρτών**, των ορίων των δασικών χαρτών. Αρκετά παρόμοια θέματα ενδείκνυται για διαβούλευση, όπως τα όρια μιας προστατευόμενης περιοχής, πού θα πρέπει να ανοιχθεί ένας δρόμος, ποιος είναι ο δασικός χάρτης κ.ά. Στα θέματα αυτά η συμμετοχή του πολίτη είναι ευκολότερη, μπορεί να είναι άμεση και να είναι και χρήσιμη, γιατί του δίνεται η δυνατότητα να προτείνει για ένα νέο όριο σχεδιάζοντας μερικές γραμμές ή κάνοντας ένα κλικ χωρίς να απαιτείται χρόνος για να γράψει.
3. **Περίπτωση διαβούλευσης από την Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.** Η πρωτοβουλία για διαβούλευση ξεκίνησε με το Γραφείο του Πρωθυπουργού και μετά την υιοθέτησε η Γενική Γραμματεία σαν τρόπο επικοινωνίας σχεδόν σε όλες τις εκδηλώσεις της. Οι εκδηλώσεις πλέον γίνονται διαδικτυακά, έχουν μια συγκεκριμένη θεματική, η οποία ανοίγει στο face book και στο twitter κάποιες ημέρες πριν και οι νέοι μπορούν να υποβάλουν διαδικτυακά τα ερωτήματά τους. Η δυνατότητα παρέχεται και καθόλη τη διάρκεια της εκδήλωσης. **Στόχος είναι να υπάρχουν στην διαβούλευση λίγα άτομα**

ζωντανά και πολλά άτομα διαδικτυακά²⁵. Στην τελευταία εκδήλωση που έγινε με παρόντα τον Γενικό Γραμματέα Διαχείρισης Κοινοτικών και άλλων πόρων του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, τον κ. Τσέκο, η συζήτηση αφορούσε τα προγράμματα, τις ευκαιρίες που προσφέρει η Ευρωπαϊκή Ένωση και που έχουν στην αρμοδιότητά τους οι εμπλεκόμενες με το θέμα Γραμματείες. Υπήρχαν παρόντα 30 άτομα και 2.000 με 2.500 άτομα περίπου παρακολουθούσαν διαδικτυακά και υπέβαλαν ερωτήσεις. Οι ερωτήσεις ομαδοποιήθηκαν και όποιες δεν απαντήθηκαν εκείνη απαντήθηκαν τις επόμενες 15-20 ημέρες. Κάτω από τις ερωτήσεις βρίσκεται και η αντίστοιχη απάντηση μετά.

Η αναμετάδοση γίνεται μέσω live streaming από διάφορα άλλα sites, τα οποία καταβάλλεται προσπάθεια να αυξάνονται συνεχώς. Ο τρόπος αυτός έδωσε την δυνατότητα επικοινωνίας με τους νέους όλης της χώρας και το κυριότερο να τίθενται ερωτήματα τα οποία στην συνέχεια απαντώνται. Ο τρόπος αυτός αξιοποιείται για συγκεκριμένα προγράμματα, στα οποία υπάρχουν απορίες από τους πολίτες για τη λειτουργία τους.

Σε επόμενο στάδιο θα γίνει ο απολογισμός για το έργο του έτους, έτσι ώστε ο προγραμματισμός να γίνει πιο ενδεδειγμένος ανά πρόγραμμα, να βγει στο διαδίκτυο με τους στόχους όπως αναφέρθηκε που είναι πολύ σημαντικό, το πολιτικό πλαίσιο και τη στόχευση. Ένας από τους στόχους είναι να ζητηθούν οι προτάσεις των πολιτών μέσω facebook και twitter για τους στόχους των προγραμμάτων. **Το συμπέρασμα από την εμπειρία αυτή είναι ότι αν η διαδικασία διαβούλευσης γενικευτεί, τότε θα αυξηθεί η συμμετοχή των πολιτών.**

3.2. Περιπτώσεις διαβουλεύσεων από την παγκόσμια κοινότητα

1. Μία αξιοσημείωτη περίπτωση διαβούλευσης είναι η προσπάθεια που γίνεται **για να ξαναγραφτεί το σύνταγμα της Ισλανδίας από εθελοντές²⁶**. Έχει αναπτυχθεί ένας πολύ απλός διαδικτυακός τόπος, υπάρχει καταγεγραμμένη μια διαδικασία σύμφωνα με την οποία κληρώνονται πολίτες για να εκφράσουν τη γνώμη τους, για να βοηθήσουν στη συγγραφή των κειμένων αυτών. Παράλληλα δραστηριοποιούνται διάφορες άλλες ομάδες, οι οποίες τα αξιολογούν και μετά συνεχίζουν. Επισημαίνεται ότι πρόκειται για μικρή χώρα των 300.000 κατοίκων, κατά πολύ μικρότερη της χώρας μας, αλλά το παράδειγμα καταδεικνύει ότι αυτό που είναι

---

²⁵ Η εμπειρία παρουσιάστηκε από τον Γενικό Γραμματέα Νέας Γενιάς, Γιάννο Λιβανό.

²⁶ Η εμπειρία από την παγκόσμια κοινότητα και τα εργαλεία παρουσιάστηκαν από τον κ. Αθανασίου, Υπεύθυνο Έργων στο Ινστιτούτο Πληροφοριακών Συστημάτων και Τεκμηρίωσης.

προαπαιτούμενο είναι βούληση και δέσμευση και υπάρχουν τα μέσα τα οποία θα την υλοποιήσουν.

2. Μία ακόμα περίπτωση είναι ο **συνεργατικός προϋπολογισμός που γίνεται στο Porto Alegre στην Βραζιλία**, πόλη που θεωρείται πρωτοπόρος στα θέματα ανοιχτής διακυβέρνησης και όπου εδώ και πάρα πολλά χρόνια ο προϋπολογισμός φτιάχνεται συνεργατικά²⁷. Ο συνεργατικός προϋπολογισμός (Participatory Budgeting) αναπτύχθηκε το 1989 σαν καινοτόμο μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα, προκειμένου να αντιμετωπιστούν σοβαρά θέματα ανισότητας μεταξύ των κατοίκων της πόλης στα θέματα της διαβίωσης. Έκτοτε και κάθε χρόνο 200 εκατομμύρια δολάρια που διατίθενται στις υποδομές και στις υπηρεσίες είναι αντικείμενο του συνεργατικού προϋπολογισμού. Στην διαβούλευση συμμετέχουν 50.000 κάτοικοι (1.5 εκ. είναι ο πληθυσμός του Porto Alegre) και ο αριθμός αυτός βαίνει αυξανόμενος κάθε χρόνο. Και η περίπτωση αυτή καταδεικνύει ότι η ύπαρξη δέσμευσης και πολιτικής βούλησης είναι προαπαιτούμενα για να αντιμετωπιστούν πολλά θέματα με την συμμετοχή των πολιτών.

3.3. Εργαλεία

- **Τα ερωτηματολόγια.** Πρόκειται για τα απλά ερωτηματολόγια που χρησιμοποιούνται καθημερινά ακόμα και στο **Google**. Δεν είναι υπό το οπενγκον. αλλά επί της ουσίας χρησιμοποιούνται σε πάρα πολλές δράσεις, όπου στο προ στάδιο της διαβούλευσης ζητείται η γνώμη των πολιτών σε κάποια βασικά πράγματα που χαράζουν την πολιτική. Οι απαντήσεις μπορεί να είναι μονολεκτικές, Ναι, όχι, Μου αρέσει, δεν μου αρέσει.
- **Εργαλεία αξιοποιήσιμα είναι επίσης είτε ολόκληρο κείμενο, είτε site, είτε σχολιασμός** σχετικά με ένα θέμα για την αποδοχή του ή όχι από το κοινό.
- Τα σχόλια **στο twitter**
- **Ανάλυση**, αναλύοντας το κείμενο με τα σχόλια των πολιτών, αναλύονται και τα συναισθήματα που εκφράζουν οι πολίτες. Ακόμα και αν δεν είναι δομημένη αυτή η συμμετοχή, ακόμα και αν δεν υπάρχει ένα site στο οποίο καταχωρούνται τα σχόλια των πολιτών, υπάρχει η δυνατότητα, μετά ή και κατά τη διάρκεια της εξέλιξης του φαινομένου να εντοπίζεται η διακύμανση της κοινής γνώμης. Αν είναι θετικές, αρνητικές γνώμες και εφόσον υπάρχει και άτομο που παρακολουθεί και συμμετέχει στη συζήτηση να εξάγονται συγκεκριμένες προτάσεις.

---

²⁷Βλ. σχετικά στο: http://en.wikipedia.org/wiki/Porto_Alegre και στο http://citiesprogramme.org/index.php/cities/details/porto_alegre/

- Ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο που έχει χρησιμοποιηθεί, για να καταδειχτεί και το εύρος των εργαλείων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν, είναι το **Google moderator**, που έχει δημιουργηθεί για φόρουμ.
- Στο **geodata.camp** –πρόκειται για μια ανοιχτή συγκέντρωση εθελοντών- στην οποία ανοίχτηκαν γεωχωρικά δεδομένα της δημόσιας διοίκησης, δημιουργήθηκαν υπηρεσίες, δημιουργήθηκαν εφαρμογές όπου κάθε συμμετέχων είχε την δυνατότητα να εκφράσει την ιδέα του χωρίς moderation. (π.χ. Θέλω να ανοίξουν οι ορθοφωτοχάρτες Κτηματολόγιο Α.Ε. Θέλω να έχω πρόσβαση στα δεδομένα ιδιοκτησίας, να ελέγχονται οι καταπατήσεις). Κάθε συμμετέχων είχε την δυνατότητα να εκφράσει τη συμφωνία του ή τη διαφωνία του και στο τέλος του μήνα τα αποτελέσματα που εξήχθησαν ενσωματώθηκαν στις προτεραιότητες για το ποια δεδομένα της δημόσιας διοίκησης πρέπει να ανοίξουν.
- **Συνεργατική ανάπτυξη κειμένων**, συνεργατική συγγραφή κειμένων υπό προϋποθέσεις για συγκεκριμένο πλήθος συμμετεχόντων. Υπάρχει δυνατότητα να γίνει πιο αντιπροσωπευτικό και να συνδιαμορφωθεί κείμενο με άποψη και προτεινόμενα μέτρα.
- **Πρόσωπο με πρόσωπο**. Εξακολουθεί να είναι το βασικό εργαλείο διαβούλευσης. Χαρακτηριστικά επισημαίνεται ότι το εγχειρίδιο για το public deliberation, -όπου κάτω ακριβώς από τον τίτλο αναφέρεται ότι είναι οδηγός για citizen engagement, για την εμπλοκή του πολίτη- είναι κατά το ήμισυ αφιερωμένο στην διαβούλευση πρόσωπο με πρόσωπο. Μόνο το δεύτερο μέρος είναι αφιερωμένο στην on line διαβούλευση, επειδή ακριβώς έχει επισημανθεί ότι **προσπαιτούμενο για την χρήση των ηλεκτρονικών εργαλείων είναι να λειτουργούν τα φυσικά κανάλια διαβούλευσης**²⁸.

Προτάσεις για αποτελεσματικότερη διαχείριση

- **Η διαβούλευση να είναι εργαλείο για τον σχεδιασμό καλύτερων δημόσιων πολιτικών** ώστε να αξιοποιηθεί δημιουργικά και η ένταση που τυχόν υπάρχει στους πολίτες και όχι να γίνεται μόνο εκτόνωσή της.
- **Να δημιουργηθεί Οδηγός διαβούλευσης**, στον οποίο θα αναφέρονται τόσο η εμπλοκή του πολίτη όσο και τα εργαλεία.
- **Να δημιουργηθεί Οδηγός διαβούλευσης για τους δημόσιους υπαλλήλους**, έτσι ώστε να γνωρίζουν πως θα πρέπει να συμπεριφέρονται στον πολίτη όταν γίνεται δημόσια διαβούλευση.

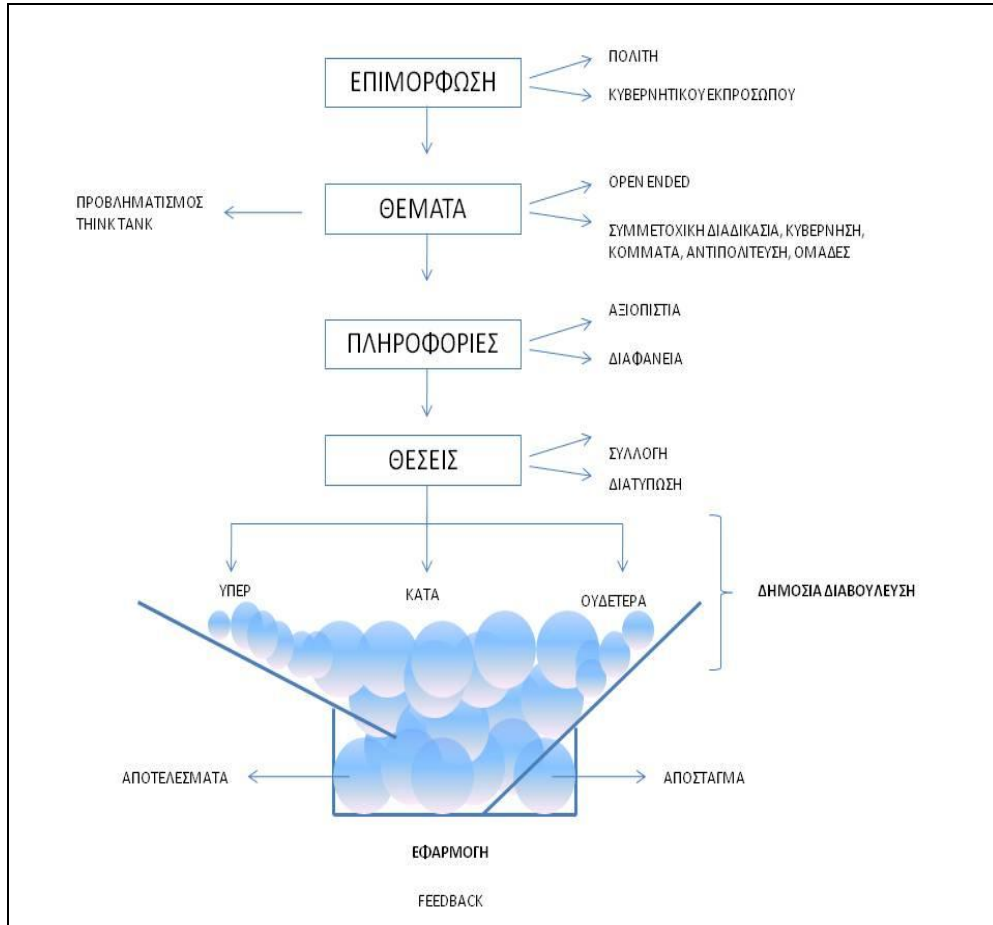
²⁸Στο συγκεκριμένο εγχειρίδιο αναφέρεται ότι τα στάδια της επιλογής του πολίτη είναι από την απλή πληροφόρηση το consultation, το engagement, η συνεργασία και το impairment.

- Με αφετηρία των **Καλλικράτη** και με το νόμο για την **ηλεκτρονική διακυβέρνηση** στους δήμους της χώρας να ορίζονται κάποιοι κωδικοί του προϋπολογισμού με τη συνεργασία των πολιτών ή έστω το πού θα γίνουν έργα, αναπλάσεις, καθημερινά πράγματα, να μπορεί να συμμετέχει ο πολίτης. Αυτό θα έχει ιδιαίτερη προσθετική αξία.
- **Οι συνεδριάσεις των δημοτικών ή/και περιφερειακών συμβουλίων τουλάχιστον μια φορά το μήνα, να είναι ανοιχτές στους πολίτες** για υποβολή ερωτημάτων. Αυτό μπορεί να οδηγήσει στην αύξηση της χρονικής διάρκειας τους, αλλά εφόσον υπάρχει βούληση υπάρχει δυνατότητα εξεύρεσης τρόπων ώστε ορισμένα ερωτήματα να απαντώνται μετά την συνεδρίαση. Η προσθετική αξία της πρότασης αυτής είναι η αναβάθμιση της ποιότητας των εν λόγω συνεδριάσεων, η αύξηση της αξιοπιστίας των συμβουλίων και η διεύρυνση της συμμετοχής των πολιτών.
- Η **μεθοδολογία Cogniscope²⁹**, ή άλλες συμμετοχικές μέθοδοι επίλυσης συγκρούσεων και δημιουργίας συναινέσεων μπορεί να είναι χρήσιμα εργαλεία εστιασμένης διαβούλευσης.
- **Να χρησιμοποιηθούν change agents στο δημόσιο που θα μεταλαμπαδεύσουν** την νοοτροπία ότι η πληροφορία είναι δημόσιο αγαθό.
- **Θεσμικοποιημένη εμπλοκή της Βουλής και των κομμάτων** στην διαδικασία της διαβούλευσης. Η Βουλή, τα κόμματα να είναι μέτοχοι σε αυτές τις διαβουλευτικές διαδικασίες και τις ηλεκτρονικές και τις παραδοσιακές.
- **Επιμόρφωση και εκπαίδευση όλων των εμπλεκομένων στη διαδικασία διαβούλευσης.** (βλ. Σχήμα 1)

²⁹ Βλ. σχ. blogora.wetpaint.com/page/Cogniscope, sunsite.utk.edu/FINS/.../PeopleScience.ht, www.springerlink.com/index/q20871m265742383.pdf

Σχήμα 1³⁰.

³⁰ Σχετικά με το θέμα αυτό ο κ. Αρώνες, εκπρόσωπος του Intelligence Greece, υπέβαλε σχηματικά την πρότασή του. Αυτό που επισημάνθηκε από άλλους συμμετέχοντες σχετικά με την πρόταση αυτή διαβούλευσης είναι ότι υπάρχουν μόνο απαντήσεις Ναι, Όχι ή Ουδέτερη στάση.

4. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΠΛΑΤΦΟΡΜΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ και/ή ΟΜΑΔΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΝΕΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

Η παράγραφος αυτή ασχολείται με μια πρόταση πλατφόρμας στην οποία θα καλούνται να συμμετέχουν πολίτες ή/και ομάδες πολιτών και θα συμβάλουν στην διαμόρφωση νέων πολιτικών με τις απόψεις τους, θέσεις τους ή παρατηρήσεις τους.

4.1. Πλατφόρμα: *ideas* (primeminister.gov.gr/ideas).

Μέσα από το facebook του Πρωθυπουργού, είτε από το twitter, είτε στο ίδιο το site.

Στόχος: Αναζήτηση απόψεων και ιδεών από τους πολίτες (Επόμενο βήμα μετά το *opengon*.)

Επειδή:

- Αναζητάμε **την συλλογικότητα**, που σημαίνει ότι εντάσσουμε τους πολίτες στην διαμόρφωση μιας **ατζέντας θεμάτων** που εκείνοι πιστεύουν ότι είναι σημαντικά, αλλά ενδεχομένως το πολιτικό σύστημα δεν το γνωρίζει.
- Αναζητάμε **την συλλογικότητα και στην εξεύρεση πιθανών λύσεων** για προβλήματα που η Δημόσια διοίκηση ή το πολιτικό σύστημα δεν έχει σκεφτεί.
- **Υιοθετούμε την ιδέα** και γίνεται προσπάθεια **εφαρμογής, υλοποίησης της ιδέας με δέσμευση σε υψηλό επίπεδο**. Αν τρεις από αυτές τις ιδέες έβρισκαν εφαρμογή σε ένα χρόνο θα ήταν εξαιρετικά σημαντικό.
- Πιστεύουμε πως μια **καλή ιδέα μπορεί να έρθει από οπουδήποτε** και μπορεί να υποκαταστήσει πάρα πολλές ώρες δουλειάς.
- **Ο δημόσιος διάλογος διευρύνεται**, ενεργοποιούνται περισσότερο οι πολίτες, οι οποίοι συμμετέχουν στον διάλογο αυτό όντας μέσα σε περιβάλλοντα οικεία.
- **Μπορεί να υπάρχουν ενδιάμεσοι (moderators)** που μεταφέρουν το ερώτημα και ζητούν απάντηση από άλλους πολίτες και τελικά κατατίθεται επεξεργασμένη άποψη.

4.2. Διαφορές σε σχέση με το *opengon*.

- Διαφορετική δουλειά από αυτή που γίνεται στο *opengon*. Πολύ συγκεκριμένα ερωτήματα που ζητούν ιδέες και λύσεις και όχι νομοσχέδια και κείμενα.
- Δεν πρόκειται για «απρόσωπη» επικοινωνία με κάποιον φορέα αλλά με πρόσωπο, τον Πρωθυπουργό, ο οποίος δεσμεύεται προσωπικά για την υλοποίηση της ιδέας.
- Δεν ερωτώνται μόνο άτομα, ερωτώνται και συλλογικότητες. Στόχος είναι ο διάλογος να μεταφερθεί από το site στον πραγματικό κόσμο, στις ομάδες.

- **Δεν αναζητιέται η μεγάλη συμμετοχή**, οι χιλιάδες χρήστες αλλά αναζητούνται ποιοτικά στοιχεία, ποιοτική συμμετοχή και επεξεργασμένες ιδέες. Δεν υπάρχει πρόθεση να λειτουργήσει σαν αντλία εκτόνωσης οργής και θυμού. Για τον λόγο αυτό τα ερωτήματα θα είναι πολύ προσεγμένα στην διατύπωσή τους.
- **Μπορεί ο διάλογος να πραγματοποιείται off line**, οπότε εμπλέκονται πολίτες που δεν γνωρίζουν ή δεν χρησιμοποιούν το open.gov.
- Μια σαφής διαφορά σε σχέση με το open.gov. είναι ότι στην πλατφόρμα αυτή υπάρχει **μια αναζήτηση ποιοτικής κυρίως φύσης**.

Καταρχήν να αποσαφηνιστεί ο όρος συλλογικότητες. Η ιδέα βασίζεται στο να μπορεί να μπει στο site και να εκφράζει άποψη π.χ. μια ΜΚΟ, ένας συλλογικός φορέας, μία τάξη Λυκείου, μία γειτονιά, μία συλλογικότητα. Αυτό ενισχύει τον δημόσιο διάλογο των συλλογικών φορέων γιατί καταθέτουν επίσημα την άποψή τους, η οποία θα είναι και καταγεγραμμένη. Η θέση αυτή ενδέχεται να ενισχύει τον διάλογο της Κυβέρνησης με τους κοινωνικούς εταίρους. Θα υπάρχει βέβαια ως δικλείδα ασφαλείας για την αντιπροσώπευση επισυναπτόμενα τα πρακτικά που επικυρώνουν τη θέση που εκφράζεται. Δηλαδή, είτε θα είναι τα σχόλια στο blog, το πρωτογενές υλικό, είτε θα είναι τα πρακτικά μιας συνεδρίασης μιας ΜΚΟ ή θα είναι η X βιντεοσκόπηση που μπορεί να έχει γίνει σε ένα τμήμα μιας σχολής που ξεκίνησε τη συζήτηση.

4.3 Βασικά ερωτήματα

Τα βασικά ερωτήματα που τέθηκαν στην συζήτηση ήταν:

1. **Ατομα ή συλλογικότητες μόνο ή και τα δύο;**
2. **Εκτός από το να δημιουργούνται οι επιλογές είναι εφικτή η πορεία στο επόμενο βήμα που να λέει ότι οι χρήστες οι ίδιοι αξιολογούν τα ερωτήματα;**
3. **Τι ερωτήσεις θα μπορούσαν να τεθούν και ενδεχομένως να γίνει αξιολόγηση της πορείας σε άλλο εργαστήριο.**

Μειονεκτήματα

1. **Θέματα αντιπροσώπευσης.** Πως διασφαλίζεται ότι ο ενδιαμέσος μεταφέρει τις απόψεις όλων των συμμετεχόντων της συλλογικότητας;
2. **Χρειαζόμαστε άλλη πλατφόρμα στην Ελλάδα;**³¹ Αυτό είναι μια σημαντική ερώτηση, τόσο από πλευράς τεχνικής όσο και οικονομικής. Πρέπει να αξιολογηθούν οι υπάρχουσες πλατφόρμες, κυρίως το open.gov, καθώς η πλατφόρμα αυτή με μικρές τροποποιήσεις θα μπορούσε να υποστηρίξει τις λειτουργίες που θα έχει το IDEAS.

³¹ Για το θέμα αυτό βλ. αν. παρ. 1.2.8 σελ. 18.

Επιπρόσθετα τίθεται και το θέμα της διαλειτουργικότητας, με την έννοια ότι τα δεδομένα και οι απόψεις που υποβάλλονται πχ στο opengon. και στο IDEAS θα ήταν χρήσιμο να συλλεχθούν και να είναι διαθέσιμες σε κάποιον συνολικά.

- 3. Ποιο θα είναι το κίνητρο για τον blogger** να γράψει μια περίληψη και μάλιστα μια περίληψη αντικειμενική, των απόψεων που έχουν κατατεθεί στο δικό του το blog και μετά να στείλει αυτή την περίληψη στο ideas. Ποιος έλεγχος ποιότητας αυτών των περιλήψεων μπορεί να γίνεται;
- 4. Εκφράστηκαν ανησυχίες για πως θα μπορέσει να επαναχρησιμοποιηθεί η γνώση που έχει ήδη κατακτηθεί από το opengon.** Η πλατφόρμα του opengon έχει σχεδόν 2 χρόνια λειτουργίας, και έχουν ήδη υπάρξει σημαντικές βελτιώσεις κατά τη διάρκεια αυτού του χρόνου από την εμπειρία που έχει αποκτηθεί. Θα μπορούσε κάποιος να αναρωτηθεί αν το IDEAS θα μπορούσε να είναι ένα add-on στην υπάρχουσα πλατφόρμα του Opengon, ώστε να επαναχρησιμοποιηθεί η γνώση της ομάδας και να επεκταθεί η υπάρχουσα πλατφόρμα, καλύπτοντας κάποιες επιπλέον, πιο εξειδικευμένες ανάγκες που έχουν δημιουργήσει την ανάγκη για το IDEAS.

Πλεονεκτήματα

- 1. Δημιουργείται μια άμεση γραμμή επικοινωνίας των πολιτών με τον πρωθυπουργό** μιας χώρας σαν ιδέα και σαν αρχή δεν μπορεί να θεωρηθεί από κανέναν ότι είναι κάτι το οποίο είναι μεμπτό ή κάτι που δεν θα πρέπει να προχωρήσει.
- 2. Πρόκειται πασιφανώς για agenda setting consultation,** δηλαδή είναι μια προπαρασκευαστική, προκαταρκτική συζήτηση για να αναδυθούν θέματα τα οποία θα μπορούσαν δυνητικά να αποτελέσουν αντικείμενα δημόσιου ενδιαφέροντος. Αυτό είναι εξαιρετικά σημαντικό τόσο που εκείνο που ενδιαφέρει είναι η ποιότητα της πρότασης και λιγότερο αν εκπροσωπεί έναν, πέντε ή περισσότερους. Γιατί μια καλή ιδέα μπορεί να είναι ελκυστική για ευρύτερες ομάδες και συλλογικότητες.
- 3. Πλατφόρμα που εκφράζει καινοτομικό τρόπο σκέψης.** Δίνει την δυνατότητα στον Πρωθυπουργό να έρχεται σε επαφή με πολίτες, οι οποίοι είτε δεν έχουν πρόσβαση στα υπουργεία, είτε κάνει προτάσεις και δεν εισακούονται ή δεν βλέπει που καταλήγουν.

4.4. Προτάσεις

- 1. Στην συζήτηση στην πλατφόρμα να δίνεται δυνατότητα συμμετοχής τόσο σε συλλογικότητες όσο και σε άτομα.**

2. **Να χρησιμοποιηθεί και το εργαλείο του cogniscope εφόσον αυτό διευκολύνει την επεξεργασία.**³²
3. **Να επισημαίνεται η καινοτομία** στην προσέγγιση του IDEAS και να γίνεται ξεκάθαρο σε τι διαφέρει από το opengon.
4. **Να παρουσιαστεί σαν ένα υπο-σύστημα του opengon, πιθανώς χρησιμοποιώντας και ένα τμήμα από το brand name του, αλλά και να είναι διαθέσιμο σαν link μέσω του opengon.** Αυτό γιατί το opengon έχει ήδη υψηλή επισκεψιμότητα, και έτσι μπορεί εύκολα να γίνει γνωστή και η νέα πλατφόρμα
5. **Να διατηρηθεί η ισορροπία** μεταξύ του ενός άκρου -του free text- και του άλλου άκρου -με συγκεκριμένο ερώτημα. Θα μπορούσε να υπάρχει open text, αλλά και συγκεκριμένες ερωτήσεις, που θα απαντώνται με βάση κλίμακα από 1 έως 10. Για τους facebook fans μπορεί να είναι ακόμα απλούστερο με την επιλογή μου αρέσει, δεν μου αρέσει. Υπάρχει η δυνατότητα διάφορων συνδυασμών, ώστε να εξευρεθεί η ισορροπία. Ενδεχομένως να προβλέπεται και τροποποίηση ανάλογα με το θέμα που συζητείται, στις περιπτώσεις πχ που υπάρχουν νομοσχέδια, ερωτήσεις, που όντως έχει νόημα να υπάρχει ελεύθερο κείμενο σαν input, αλλά και σε άλλες περιπτώσεις που απαιτείται κάτι περισσότερο δομημένο δηλαδή απάντηση με ναι-όχι.
6. **Μια τέτοια πλατφόρμα θα πρέπει να είναι παραμετροποιήσιμη** επειδή υπάρχουν διαφορετικά προβλήματα προς διαβούλευση. Απαιτείται λοιπόν μια ταξινόμηση των θεμάτων και μια ταξινόμηση των ερωτήσεων. Μπορεί να είναι ερωτήσεις οι οποίες είναι τεχνικές. Όταν συζητάμε για πλατφόρμες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης ισχύει το «one size does not fit all»³³.
7. **Να υπάρξει μια συνδυαστική λύση** η οποία τεχνικά θα μπορούσε να έχει την εξής μορφή:
  - Ύπαρξη περιορισμένου κειμένου με δεδομένο αριθμό λέξεων.
  - Δυνατότητα για επιχειρηματολογία και εφόσον κάποιος το επιθυμεί, να προβλέπεται άλλο σημείο όπου θα γράφει εκτενώς τα επιχειρήματά του.
  - Δυνατότητα για καλύτερη επεξεργασία με την έκφραση απόψεων για τις ήδη εκφρασμένες απόψεις. Δηλαδή να μπορεί ο συμμετέχων να δηλώνει ποιες απόψεις θεωρεί ότι συμφωνούν με τη δική του και να δημιουργούνται links. Αυτό δίνει την δυνατότητα δημιουργίας «οικογενειών» απόψεων.
8. **Να χρησιμοποιηθούν και να διαδοθούν όλες οι πλατφόρμες** πέρα από το κεντρικό επίπεδο της κεντρικής εξουσίας του γραφείου του Πρωθυπουργού και το opengon.

---

³² Το cogniscope θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί γενικότερα και παράλληλα με το opengon ή το ΙΔΕΕΣ για διαβούλευση μεταξύ ορισμένου αριθμού μετεχόντων.

³³ Αυτό ισχύει και για την πλατφόρμα του opengon.

επιπέδου των υπουργείων και στην τοπική Αυτοδιοίκηση και σε όλους τους δημόσιους φορείς γενικότερα.³⁴

4.5. Κριτήρια και προτεινόμενα θέματα ατζέντας

Για την δημιουργία της πλατφόρμας απαιτείται αρχικά η λήψη αποφάσεων από τους σχεδιαστές της πλατφόρμας σχετικά με τα κριτήρια για τον καθορισμό των θεμάτων.

- Είδος θεμάτων που θα αποτελέσουν αντικείμενο της πλατφόρμας; Τεχνικά θέματα ή θέματα που θα διερευνούν τον σφυγμό της κοινωνίας;
- Σαφήνεια του μηνύματος που οι σχεδιαστές θέλουν να επικοινωνηθεί; Τα πρώτα θέματα θα είναι καθοριστικά για το θέμα αυτό, επειδή θα δώσουν το στίγμα της πλατφόρμας.
- Είδος ερωτήσεων. Γενικές ή ειδικές;

Μερικά από τα θέματα που προτάθηκαν από τους συμμετέχοντες, προκειμένου να απευθυνθούν ερωτήματα στους πολίτες μέσω της νέας αυτής πλατφόρμας είναι τα παρακάτω:

- **Η πράσινη ανάπτυξη.** Τι μπορεί να σημαίνει πράσινη ανάπτυξη; Πράσινη ανάπτυξη είναι οτιδήποτε φιλοπεριβαλλοντικό και οτιδήποτε αποσυνδέει τις επενδύσεις από την οικονομία του άνθρακα. Πράσινη ανάπτυξη όμως είναι και όψεις ή διαστάσεις που έχουν να κάνουν με το μέγεθος των επενδύσεων και των δράσεων. Η συζήτηση δηλαδή σχετικά με το θέμα αυτό θα αφορά το εναλλακτικό μοντέλο της χώρας, έναν άλλο τύπο ανάπτυξης.
- **Ο εθελοντισμός.** Είναι ένα θέμα το οποίο δεν έχει ανοιχτεί αρκετά στην Ελλάδα και είναι ένα θέμα που έχει πάρα μα πάρα πολύ μεγάλη σημασία ειδικά σε αυτή την εποχή που ζούμε.
- **Η πρόσβαση στις νέες τεχνολογίες.** Το θέμα αφορά μεγάλο μέρος των πολιτών και έχει σχέση με ηλικιωμένους αλλά και με τους ανθρώπους που δεν έχουν οικονομική δυνατότητα, έχει σχέση με τους άνεργους και προσωρινά δεν έχουν μια οικονομική δυνατότητα κλπ.
- **Ειδικά θέματα που διερευνούν λύση και μπορεί να είναι πολύ εξειδικευμένα.** Αναφέρθηκε χαρακτηριστικά ένα παράδειγμα από την Αυστρία και συγκεκριμένα τους ανθρώπους που εργάζονται με community projects στον τρίτο κόσμο. Ανάμεσα στα άλλα είχαν και ένα πολύ μεγάλο project για τα χαμάμ και το θέμα που τους απασχολούσε ήταν η διατήρηση των χαμάμ και η προσπάθεια να μετατραπούν σε social enterprises. Σε αυτό το θέμα ερωτήθηκαν ειδικοί, όπως αρχιτέκτονες π.χ. οι

---

³⁴ Ισχύει και για το open.gov.

οποίοι έδωσαν λύση προτείνοντας να γίνει optimizing της ενεργειακής ισορροπίας των χαμάμ, γιατί η λαϊκή τεχνική επάνω στην οποία βασίζεται έχει λύσει το θέμα εδώ και αιώνες. Η περίπτωση αυτή δείχνει ότι το crowd sourcing λύνει προβλήματα και αν σκεφτούμε την αρχιτεκτονική των Κυκλάδων, είναι σίγουρο ότι ενδεχομένως να βρεθούν λύσεις που προέρχονται από τη λαϊκή σοφία.

Σε κάθε περίπτωση για την επιλογή των θεμάτων που θα τεθούν στην πλατφόρμα θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι παρακάτω διαστάσεις³⁵:

- Το είδος των θεμάτων. Τα θέματα να είναι τέτοια ώστε να μπορεί το ευρύ κοινό να είναι πηγή λύσεων.
- Η συγκυρία που διέρχεται η χώρα είναι καθοριστική για τα θέματα που θα τεθούν.

---

³⁵ Αναφορά κυρίως από τον κ. Πασσά, συμμετέχοντα στο εργαστήρι.

5. Συμπεράσματα – Προτάσεις

Όπως αναφέρθηκε και στην αρχή στόχος του εργαστηρίου για τις Καινοτομίες στη Διαβούλευση ήταν να προσεγγίσει και να διερευνήσει ένα σύστημα Διαβούλευσης, που:

- θα διευκολύνει την επικοινωνία της κοινωνίας με τους φορείς του δημοσίου
- θα διευρύνει τον κύκλο των συμμετεχόντων στην ανοιχτή διαβούλευση και
- θα διαχειρίζεται αποτελεσματικά τις προτάσεις που κατατίθενται στον δημόσιο διάλογο.

Το προσδοκώμενο όφελος από το εργαστήριο ήταν η κατάθεση προτάσεων για την εφαρμογή καινοτόμων διαδικασιών στη Διαβούλευση και η υιοθέτηση καλών πρακτικών.

Τόσο ο στόχος όσο και το προσδοκώμενο όφελος επετεύχθησαν και αυτό αποτυπώνεται στην παράγραφο αυτή των συμπερασμάτων και προτάσεων.

5.1. Συμπεράσματα

Αποσαφηνίστηκε ότι ανάλογα με τα βασικά μοντέλα ανάλυσης δημόσιας πολιτικής διακρίνονται **τρία βασικά είδη διαβούλευσης** ως προς τον χρόνο που η διαβούλευση ενεργοποιείται στον κύκλο ζωής μιας δημόσιας πολιτικής, αλλά και των αποτελεσμάτων που επιδιώκουμε να έχουμε κάθε φορά από τη διαβούλευση. Η φάση της πολιτικής διαδικασίας κατά την οποία θέλουμε να εφαρμοστεί η διαβούλευση καθορίζει και τις επί μέρους παραμέτρους εκτέλεσής της (π.χ. ποιοι θα είναι εμπλεκόμενοι, με ποιο τρόπο θα εμπλακούν).

- Διαβούλευση για τον ορισμό του προβλήματος (agenda setting)
- Διαβούλευση επί της λύσης του προβλήματος
- Διαβούλευση που αφορά τις εκτιμήσεις της κοινωνίας για το πώς οι λύσεις που έχουν υιοθετηθεί στην προηγούμενη φάση εφαρμόζονται στην πράξη.

Η συνεισφορά των πολιτών αντιστοιχίζεται με το είδος της διαβούλευσης, έτσι

- Κατά τη Διαβούλευση για τον ορισμό του προβλήματος (agenda setting) η συνεισφορά των πολιτών αφορά τον ορισμό του προβλήματος
- Κατά τη Διαβούλευση επί της λύσης του προβλήματος η συνεισφορά των πολιτών αφορά τον ορισμό της λύσης
- Κατά τη Διαβούλευση που αφορά τις εκτιμήσεις της κοινωνίας για το πώς οι λύσεις που έχουν υιοθετηθεί στην προηγούμενη φάση εφαρμόζονται στην πράξη, η συνεισφορά των πολιτών αφορά την αξιολόγηση των εκτελούμενων πολιτικών (αποφασισμένων λύσεων)

5.2. Προκλήσεις και εμπόδια

Επισημάνθηκαν προκλήσεις και εμπόδια στην λειτουργία του opengov.gr. Οι προκλήσεις είναι κοινωνικές, πολιτισμικές, θεσμικές αλλά και τεχνολογικές.

Η ενεργοποίηση και η διεύρυνση της συμμετοχής των πολιτών μπορεί να επιτευχθεί εφόσον υπάρχει καταρχήν πολιτική βούληση και δέσμευση, γίνει σωστή ανάλυση της διαδικασίας, χρησιμοποιηθούν κατάλληλα εργαλεία και με τις παρακάτω προϋποθέσεις

- Σαφώς περιγεγραμμένη διαδικασία
- Διαφάνεια
- Αξιοπιστία

Η διαχείριση γίνεται αποτελεσματικότερη με την αξιοποίηση όλων των διαθέσιμων εργαλείων.

5.3. Προτάσεις

Κατατέθηκαν προτάσεις:

- A. για την βελτίωση λειτουργίας του οργάνου
- B. για την ενεργοποίηση και διεύρυνση της συμμετοχής των πολιτών
- Γ. για την αποτελεσματικότερη διαχείριση
- Δ. για μία πλατφόρμα με προτάσεις των πολιτών για διαμόρφωση νέων πολιτικών

5.3.1. Προτάσεις βελτίωσης της λειτουργίας του οργάνου

- Κώδικας Δημόσιας Διαβούλευσης και εφαρμογή του
- Προσωπική ευθύνη για κάθε διαβούλευση (ownership)
- Διεύρυνση της χρονικής διάρκειας της διαβούλευσης, σύμφωνα με διεθνή πρότυπα και καλές πρακτικές.
- Συστηματοποίηση της συμμετοχής των κοινωνικών εταίρων.
- Επεξεργασία των σχολίων με συγκεκριμένη μεθοδολογία μοντελοποίηση επιχειρημάτων.
- Ομοιογένεια α) στον τρόπο εκτέλεσης της διαβούλευσης, β) στο τρόπο ανάλυσης των σχολίων της διαβούλευσης και γ) στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων από τα Υπουργεία.
- Χρήση εργαλείων οπτικοποίησης επιχειρημάτων για οπτική σύνοψη των θέσεων κι επιχειρημάτων της διαβούλευσης.
- Επιλεκτική χρήση κλειστών ερωτήσεων για άμεση πρόσβαση σε επεξεργασμένα στατιστικά δεδομένα σχετικά με το υπό διαβούλευση θέμα.
- Έμφαση στο μήνυμα «Τα σχόλια σας αξιοποιούνται». Για παράδειγμα, σε όλες τις διαβουλεύσεις θα πρέπει να είναι διαθέσιμο το κείμενο προ διαβούλευσης και το τελικό κείμενο με εμφανείς τις αλλαγές που προέκυψαν (πχ μηχανισμός track changes) από τα σχόλια των πολιτών.

- Επέκταση της χρήσης της πλατφόρμας όχι μόνο σε προ-νομοθετική διαβούλευση, αλλά και σε προγενέστερα στάδια, όταν δεν υπάρχει ακόμη νομικό κείμενο προς σχολιασμό κι αξιολόγηση, με κατάλληλες ερωτήσεις.
- Εντοπισμός των διαφορετικών ειδών διαβούλευσης και παραμετροποίηση της πλατφόρμας ώστε να μπορεί να υποστηρίζει πιο ικανοποιητικά τις διαφορετικές απαιτήσεις.
- Χρήση της ίδιας πλατφόρμας και από άλλους δημόσιους φορείς, αξιοποιώντας και προωθώντας το open.gov με το παράδειγμα του Software as a Service.

5.3.2. Προτάσεις για την ενεργοποίηση και διεύρυνση της συμμετοχής των πολιτών

- Δέσμευση σε υψηλό επίπεδο για την διαδικασία και την εφαρμογή του αποτελέσματος.
- Ποιοτικές ερωτήσεις
- Διαθεσιμότητα όλων των δεδομένων και των πληροφοριών
- Καθορισμένη και σαφώς περιγεγραμμένη διαδικασία.
- Πρόσβαση από όλους τους πολίτες, αποφυγή του ψηφιακού χάσματος με παράλληλες μη ηλεκτρονικές διαδικασίες και διερεύνηση της δυνατότητας συμμετοχής και εκτός διαδικτύου.
- Αξιοπιστία
- Κινητοποίηση για την ευρύτερη συμμετοχή στη διαδικασία διαβούλευσης και εμπέδωση νοοτροπίας εμπιστοσύνης και συνεργατικότητας.
- Χρησιμοποίηση μηχανημάτων τύπου ATM και αξιοποίηση του ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗ για να διευρυνθεί η συμμετοχή και να υπάρχει διαβούλευση όχι μόνο για τοπικά ζητήματα, αλλά για τα ίδια ζητήματα τα οποία μπαίνουν στο διαδίκτυο.
- Δημοσιοποίηση των προτάσεων των πολιτών και του αποτελέσμά τους σε σχέση με ένα νομοσχέδιο.
- Να καταδειχτεί ότι η διαβούλευση δεν αποβλέπει στην εξυπηρέτηση αυτού που την διενεργεί αλλά είναι προς όφελος του πολίτη.
- Μέριμνα για την ενημέρωση των αρμοδίων για προτάσεις ενδιαφέρουσες που έχουν κατατεθεί.

5.3.3. Προτάσεις για αποτελεσματικότερη διαχείριση

- Η διαβούλευση να είναι εργαλείο για τον σχεδιασμό καλύτερων δημόσιων πολιτικών
- Να δημιουργηθεί Οδηγός διαβούλευσης, στον οποίο θα αναφέρονται τόσο η εμπλοκή του πολίτη όσο και τα εργαλεία.
- Να δημιουργηθεί Οδηγός διαβούλευσης για τους δημόσιους υπαλλήλους.

- Οι συνεδριάσεις των δημοτικών ή/και περιφερειακών συμβουλίων τουλάχιστον μια φορά το μήνα, να είναι ανοιχτές στους πολίτες για υποβολή ερωτημάτων.
- Η μεθοδολογία Cogniscope, ή άλλες συμμετοχικές μέθοδοι επίλυσης συγκρούσεων και δημιουργίας συναινέσεων μπορεί να είναι χρήσιμα εργαλεία εστιασμένης διαβούλευσης.
- Να χρησιμοποιηθούν change agents στο δημόσιο που θα μεταλαμπαδεύσουν την νοοτροπία ότι η πληροφορία είναι δημόσιο αγαθό.
- Θεσμολογική εμπλοκή της Βουλής και των κομμάτων στην διαδικασία της διαβούλευσης. Η Βουλή, τα κόμματα να είναι μέτοχοι σε αυτές τις διαβουλευτικές διαδικασίες και τις ηλεκτρονικές και τις παραδοσιακές.
- Επιμόρφωση και εκπαίδευση όλων των εμπλεκόμενων στη διαδικασία διαβούλευσης.

5.3.4. Προτάσεις για μια Πλατφόρμα για την διαμόρφωση νέων πολιτικών με τη συμμετοχή των πολιτών

- Να δίνεται δυνατότητα συμμετοχής τόσο σε συλλογικότητες όσο και σε άτομα.
- Να παρουσιαστεί σαν ένα υπο-σύστημα του open.gov
- Να διατηρηθεί η ισορροπία μεταξύ του ενός άκρου -του free text- και του άλλου άκρου - με συγκεκριμένο ερώτημα.
- Μια τέτοια πλατφόρμα θα πρέπει να είναι παραμετροποιήσιμη επειδή υπάρχουν διαφορετικά προβλήματα προς διαβούλευση
- Να υπάρξει μια συνδυαστική λύση για την χρήση κειμένου και να δίνεται δυνατότητα επιχειρηματολογίας, καθώς και δημιουργίας «οικογενειών» απόψεων.
- Να χρησιμοποιηθούν και να διαδοθούν όλες οι πλατφόρμες πέρα από το κεντρικό επίπεδο της κεντρικής εξουσίας του γραφείου του Πρωθυπουργού και το open.gov. επιπέδου των υπουργείων και στην τοπική Αυτοδιοίκηση και σε όλους τους δημόσιους φορείς γενικότερα.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ				
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ ΓΙΑ ΤΙΣ «ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΕΣ ΣΤΗ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗ: Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΣΤΗ ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ»				
A/A	ΟΝΟΜΑ	ΕΠΩΝΥΜΟ	ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΦΟΡΕΑΣ
1	Φανή	Κομσέλη	Σύμβουλος επιστημονικού έργου ΙΝ.ΕΠ./Συντονίστρια Επιτροπής Επιστημονικής και Οργανωτικής Υποστήριξης	ΕΚΔΔΑ, ΙΝ.ΕΠ.
2	Νίκος	Μπελιάς	Διευθυντής ΙΝ.ΕΠ.	ΕΚΔΔΑ, ΙΝ.ΕΠ.
3	Αίγλη	Μπαλαμάτση	Μονάδα Πολιτικού και Επικοινωνιακού Σχεδιασμού	Γενική Γραμματεία Πρωθυπουργού
4	Ευστάθιος	Παναγιωτόπουλος	Πρόεδρος Κοινωνίας της Πληροφορίας	Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων
7	Αλέξανδρος	Μελίδης	Εμπειρογνώμονας	
8	Θεόδωρος	Τσέκος	Καθηγητής ΑΤΕΙ/Γενικός Γραμματέας Διαχείρισης Κοινοτικών και άλλων Πόρων	Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης
9	Αργύρης	Πασσάς	Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου	Πάντειο Πανεπιστήμιο
10	Γιάννης	Λιβανός	Γενικός Γραμματέας Νέας Γενιάς	Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς
11	Δημήτρης	Χαραλάμπης	Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών	Πανεπιστήμιο Αθηνών
12	Βασίλης	Περιστέρας	Εθνικός Εμπειρογνώμονας	Ευρωπαϊκή Επιτροπή/Γενική Δ/ση Πληροφορικής
13	Γιάννος	Γραμματίδης	Πρόεδρος Ελληνοαμερικανικού Επιμελητηρίου	Ελληνοαμερικανικό Επιμελητήριο
14	Χριστίνα Άννα	Κόντου	Συνεργάτης/Μέλος Επιτροπής Επιστημονικής και Οργανωτικής Υποστήριξης	Γενική Γραμματεία Πρωθυπουργού/Μονάδα Επικοινωνιακού Σχεδιασμού
15	Γιάννης	Πούπκος	Γραμματέας Νέων ΓΣΕΕ	
16	Σπύρος	Αθανασίου	Υπεύθυνος Έργων	Ινστιτούτο Πληροφοριακών Συστημάτων και Προσομοίωσης / Ερευνητικό Κέντρο "Αθηνά
17	Ερρίκος	Αρώνες	Ιδρυτής intelligent squared Greece (Ελλάδα)	Intelligence ² greece
18	Μαριλώρα	Καμπάνη	Υπεύθυνη Δημοσίων Σχέσεων και επικοινωνίας	Intelligence2greece
19	Όλγα	Μπαντέκα	Απόφοιτος ΕΣΔΔ	Στέλεχος ΙΝ.ΕΠ./ΕΚΔΔΑ
20	Μυρτώ-Μαρία	Ράγγα	Ψυχολόγος-Γηραγωγός	50και Ελλάς